

deKanttekening

MAART 2022 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

MAGAZINE

A portrait of a man with curly brown hair, a beard, and glasses, looking directly at the camera. He is wearing a dark jacket over a light-colored shirt.

Schrijver Jamal Ouariachi over 'woke' **'Eén verkeerd woord en ik word weggezet als racist'**

Baudet de nieuwe Atatürk?
FvD in trek bij Turks-
Nederlandse jongemannen

Twee jaar na racistische
aanslag Hanau: 'We moeten
stoppen met stil zijn'

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

Maart 2022
Jaargang 5 - nr. 51

UITGEVER
De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR
Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR
Arnout Maat

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Chris Aalberts, Amma Asante,
Tayfun Balcik, Tineke Bennema,
Thomas von der Dunk, Jaswina
Elahi, Dave Ensberg-Kleijkers,
Gert Jan Geling, Fitria Jelyta,
Lody van de Kamp, Ewout Klei,
Caspar van de Poel, Gijs de Swarte,
Sevgi Yilmaz

BEELD COVER
Maartje Geels

CONTACT / INFORMATIE

010-2013740
info@dekanttekening.nl
www.dekanttekening.nl

Vrij. Moedig. Inclusief.

De uitgave van dit blad wordt
mede mogelijk gemaakt door:

Derman Projects B.V.

Jamal Ouariachi schreef een roman over 'woke', en dat zonder *sensitivity readers*

● OP DE COVER

6

16

Baudet de nieuwe Atatürk? FvD in trek bij Turks- Nederlandse jongemannen

● VERKIEZINGEN

● OP DE COVER

- 6 Jamal Ouariachi schreef een roman over 'woke', en dat zonder *sensitivity readers*

● VERKIEZINGEN

- 10 Mahaar Fattal (GroenLinks): 'Door extreemrechts was ik oprecht bang dat ik een exit-plan nodig had'
- 12 Mohamed Talhaoui (PvdA): 'Utrecht is een mensenrechtenstad, maar niemand weet dat'
- 14 Chris Aalberts - Blijkt de politiek toch geen troetelberenland, zelfs niet met Volt erbij

- 15 Dave Ensberg-Kleijkers - Een betere politiek begint bij jezelf
- 16 Baudet de nieuwe Atatürk? FvD in trek bij Turks-Nederlandse jongemannen

● SAMENLEVING

- 18 "Woke?" Ik wil niet in een hokje waarvan ik de definitie niet eens ken'
- 20 Lody van de Kamp - Ongestraft je lesje leren
- 21 Amma Asante - Institutioneel racisme en Belastingdienst: niet ontkennen, maar oplossen

22

Last van minder vinkjes? We vroegen het ons multiculturele panel

● SAMENLEVING

Twee jaar na racistische aanslag Hanau: 'We moeten stoppen met stil zijn'

● WERELD

36

40

'Een vluchteling kán de moed nooit opgeven, dus kan ik dat ook niet'

● INTERVIEW

22 Last van minder vinkjes? We vroegen het ons multiculturele panel

24 Tayfun Balcik - Gezocht: méér witte mensen die hun eigen vinkjes problematiseren

25 Jaswina Elahi - Luyendijk stopt waar het actueel en interessant wordt

26 Antikoloniale critici: Indonesië-rapport over 'extreem geweld' is te eenzijdig

30 Tineke Bennema - Verkrachting: de vergeten oorlogsdaad in Indonesië

31 Gert Jan Geling - Waarom wordt het kolonialisme van China en Rusland nooit benoemd?

32 Hoe China, tot in Nederland aan toe, op leden van de Falun Gong jaagt

● WERELD

36 Twee jaar na racistische aanslag Hanau: 'We moeten stoppen met stil zijn'

● INTERVIEW

40 'Een vluchteling kán de moed nooit opgeven, dus kan ik dat ook niet'

43 Thomas von der Dunk - Leidt intolerantie tot intolerantie?

● DE SWARTE BLADZIJDEN

44 Marlou Schrover: 'Als groepen meer integreren, neemt de tegendruk ook toe'

● NIEUW IN NEDERLAND

46 'Na de oorlog in Jemen wil ik terugkeren naar mijn geboorteland'

BEELD: TURKEY TRIBUNAL

België: jurist zal 'stevig' Turkijedossier indienen bij Internationaal Strafhof

De Belgische advocaat Johan Vande Lanotte, tevens voormalig vicepremier, wil het Turkse regime voor het Internationaal Strafhof in Den Haag brengen. Hij is daarin al vergevorderd, zegt hij tegen Vlaamse media.

Turkije zou zich schuldig maken aan systematische foltering en ontvoeringen van mensen uit het buitenland. Ook zitten tienduizenden mensen in de cel om vermeende sympathie voor de Gülenbeweging, die volgens president Erdogan achter de coup van 2016 zit. Volgens de advocaat maakt Turkije zich schuldig aan misdrijven tegen de menselijkheid.

Vande Lanotte is al tweeënhal jaar bezig met zijn dossier. Zo organiseerde hij vorig jaar een symbolisch Turkije-tribunaal in Genève. Er verschenen zes rapporten over onder meer marteling, de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, de toegankelijkheid van het recht en de persvrijheid. Ook hebben vijftien slachtoffers opgetreden als getuige.

Turkije erkent het Internationaal Strafhof niet, en kan dus niet aan-

geklaagd worden bij het strafhof voor mensenrechtenschendingen die in het land zelf plaatsvinden. Maar als Turkse ontvoeringen hebben plaatsgevonden in landen die het strafhof erkennen, dan is het alsnog mogelijk om Turkije op dat punt aan te klagen, zei Vande Lanotte eerder.

De advocaat is inmiddels bezig om stukken naar voren te brengen bij het strafhof, zegt hij nu: 'We hebben onder meer negenhonderd getuigenissen en bewijzen van foltering. We hebben een zestigtal ontvoeringen waar we heel gedetailleerd op kunnen ingaan, en bij een tiental daarvan, die we ook voor het hof gaan brengen, kunnen we ook heel duidelijk zeggen wie de schuldigen zijn. Ik denk dat we een heel stevig dossier hebben.'

De bedoeling is dat het dossier over een paar weken aan een groep internationale professoren wordt gegeven, die zich dan over de materie zullen buigen. Vande Lanotte wil eerst hun oordeel weten voordat hij alles naar het Internationaal Strafhof stuurt. Dat wil niet per se zeggen dat Turkije dan ook wordt aangeklaagd: juristen bij dat hof zullen kijken of zo'n poging kansrijk is en daarna eventueel zelf overgaan tot het aanklagen van Turkije. •

Grieks-Turkse grens: in één week 19 migranten doodgevroren

De bevroren lichamen van zeven migranten zijn ontdekt bij de Turkse plaats Edirne, dicht bij de Griekse grens, meldden Turkse functionarissen begin februari. Hiermee kwam het totale aantal doden dat in één week is gevonden op negentien. Enkele dagen eerder werden ook al twaalf lichamen ontdekt.

Door deze vondsten zijn de spanningen tussen Griekenland en Turkije verder opgelopen. Turkije, dat Griekenland al langer beschuldigt van het illegaal terugduwen van migranten, zegt dat de Grieken ook deze migranten hebben laten sterven in de winterkou. De Turkse minister van Binnenlandse Zaken plaatste wazige foto's van gedeeltelijk naakte lichamen, die langs de kant van de weg lagen. Hij beweerde dat ze 'van hun kleding en schoenen waren ontdaan' door Griekse grenswachten en daarna zijn teruggeduwd.

Griekenland noemt de Turkse versie van de gebeurtenissen 'volsla-

gen onzin' en 'valse propaganda'. 'Deze migranten hebben de grens nooit gehaald', stelt de Griekse minister van Migratie.

Griekenland ontkent stelselmatig alle aantijgingen van het terugduwen van migranten. Het land beweert op zijn beurt dat Turkije een oogje dichtknijpt en migranten ondanks de migrantendeal met de EU illegaal de grens laat overgaan. De Turkije-deal houdt in dat de EU miljarden euro's aan hulp aan Ankara verstrekt, als Turkije belooft alle migranten op te vangen.

Ylva Johansson, commissaris voor Binnenlandse Zaken van de EU zei dat ze is 'een beetje is geschrokken' en dat er nader onderzoek moet komen. •

Soundos: witte Nederlanders mogen 'knuffelmarokkaan' Ali B. houden

De Marokkaans-Nederlandse cabaretière en actrice Soundos el Ahmadi zegt dat witte Nederlanders 'knuffelmarokkaan' Ali B. mogen houden. 'Wij willen hem niet terug!'

BEELD: YOUTUBE

Ali B. is zijn status als 'knuffelmarokkaan' kwijt, nadat het BNNVARA-programma *Boos*

de rapper beschuldigde van seksueel overschrijdend gedrag. In de Knorrenpodcast vraagt cabaretier Martijn Koning aan collega Soundos el Ahmadi wat zij van deze hele situatie vindt. 'Hoe voelt het als in één keer een derde van de leuke Marokkanen in Nederland wegvalt?'

Soundos reageert geprikkeld: 'Nee, nee, nee, Ali B is geclaimd door de witte mensen, jullie mogen hem nu ook houden! Wij willen hem niet terug! Ik heb hier niets mee te maken', antwoordt ze.

'We hebben nu dus alleen nog maar Najib (Najib Amhali, red.) en Soundos, vraagt Koning. 'Ja, dat is een beetje wat het is', aldus Soundos. •

De 'White Man's Burden' van Thierry Baudet

MEHMET CERIT

Hoofdredacteur / Directeur.

Er was laatst één dag in het Twitterleven van Thierry Baudet waarop hij journalist Chris Aalberts een 'naainicht' noemde, erop hintte dat ChristenUnie-voorman Gert-Jan Segers' loyaliteit bij 'het oude volk' - de Joden - zou liggen én hij de onafhankelijkheid van 'onze archipel' Indonesië betreurde.

'Wát een verlies', aldus Baudet over de door Nederland verloren onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië. Hij sloot zijn tweet af met 'White Man's Burden'. Dat is de term waarmee de Engelse dichter Rudyard Kipling (1899) de verplichting aanduidde die wit Europa zou hebben om 'minder ontwikkelde' volken te ontwikkelen.

Zoals ook Nederland: dat had de Indonesiërs 'zóveel kunnen brengen', aldus Baudet, die tweette 'vol trots' achter ons koloniale verleden te staan.

Racisme, kolonialisme, homohaat, antisemitisme en een aanval op persvrijheid. Allemaal door één man, allemaal op dezelfde dag. Voor zover er op Twitter al ophef over was, was die er niet in Den Haag - laat staan in de samenleving.

Is het afstomping? Is het simpelweg niet meer bij te houden? Zien wij hem als onze nationale dorpsgek? Waar het in ieder geval ook door komt: Baudet is van electorale uitdager veranderd tot iemand die zichzelf geïsoleerd weet.

Na zijn verkiezingswinst in 2019 en zijn boreale speech volgde de exit van Henk Otten, radicalisering, de JA21-uittocht en verdere radicalisering. Wat er is overgebleven aan FvD krijgt, afgezet tegen

Zijn FvD'ers met een biculturele achtergrond al voor de beschavingstest geslaagd en daardoor wél opeens 'echte Nederlanders' geworden?

het zetelaantal, nog steeds veel negatieve aandacht over zich heen door het coronastandpunt, Holocaust-vergelijkingen en bedreigingen met tribunalen. Maar de electorale dreiging lijkt verdwenen. En daarmee ook een stuk van de noodzaak om waakzaam te blijven.

Maar nu staan de gemeenteraadsverkiezingen voor de deur. FvD doet mee in vijftig gemeenten en zal voor het eerst door het hele land lokale vertegenwoordigers krijgen. Zoals Aalberts uitlegt in zijn FvD-partijbiografie: Baudet is de partij. Baudets schimmige gedachtegoed zal uitgedragen worden in al die gemeenten. Dit zal zorgen voor nog meer opschudding en dus momentum voor FvD, een partij die leeft voor ophef.

Neem nu de FvD-lijst in Haarlem. De 21-jarige lijsttrekker Moriah Hartman nam als lid van FvD-jongerenbeweging JFVD deel aan een van de beruchte appgroepen van die club, royaal gevuld met antisemitische en homofobe berichten. In die appgroep zei ze het 'dagboekje' van Anne Frank 'overschat' te vinden, zo werd in 2020 bekend.

Iem al Biyati (23), de nummer twee op de Haarlemse FvD-lijst, is voorzitter van JFVD. Zij deelde in zo'n appgroep een nummer dat werd gedraaid door de extreemrechtse terrorist Brenton Tarrant in een livestream, terwijl hij onderweg was om 51 moslims te vermoorden in Christchurch, Nieuw-Zeeland. Ook beheerde ze de JFVD-appgroep 'Jeugd', met als groepsafbeelding een vertegenwoordiger van Nederlandsche Arbeidsdienst. Dat was een NSB-instelling tijdens de Oorlog.

Baudet, naar eigen zeggen 'de grootste intellectueel van Nederland', en zijn medestanders zouden moeten weten dat flirten met antisemitisme moreel verwerpelijk is, en electoraal onverstandig. Toch blijft hij het doen. Waarom? Baudets agenda is lastig te peilen. Wel is duidelijk dat FvD geradicaliseerd en grillig is, onder meer met oproepen tot wetteloosheid en de instelling van tribunalen. Dit zal ook op lokaal niveau blijken.

Maar veel lokale VVD- en CDA-fracties geven aan FvD niet nu al uit te willen sluiten, meldde BNR Nieuwsradio. Merkwaardig,

zeker als je bedenkt dat hun landelijke partijleiders wél vinden dat FvD moet worden geweerd. Het is te hopen dat de wijsheid hen de komende weken alsnog zal bereiken.

De lokale opmars van FvD zal niet te stuiten zijn, maar je hoeft er niet mee samen te werken. De partij opereert op of zelfs over de randen van wat een liberale democratie moet toelaten, met toespelingen op wetteloosheid, omverwerping van de bestaande orde en witte superioriteit. Samenwerking zou de partij een zweem van legitimiteit geven die het niet verdient.

In dat kader is het bevreemdend dat nota bene onder biculturele Nederlanders FvD steeds populairder wordt, zoals een Ethno-Barometer-peiling eind vorig jaar uitwees. Vanwege corona, maar ook omdat zij het eens zijn met de FvD-standpunten, zoals minder migratie.

Turkse Nederlanders staan hoog in de FvD-lijst in Amsterdam en Enschede, net als een Marokkaanse Nederlander in Hoogeveen. Deze samenwerking tussen biculturele Nederlanders en FvD doet de partij voor sommigen salonfähig lijken op uitgerekend die thema's - racisme en discriminatie - waar FvD in de verdachte hoek zit.

Iedereen met gezond verstand heeft door dat FvD betwijfelt of biculturele Nederlanders het stempeel 'echte Nederlanders' wel verdienen, zoals Kamerlid Freek Jansen vorig jaar betoogde. Of zijn FvD'ers met een biculturele achtergrond al voor de beschavingstest geslaagd en daardoor wél opeens 'echte Nederlanders' geworden? Hebben zij Baudet van zijn 'White Man's Burden' kunnen ontlasten? •

Op de cover.

Jamal Ouariachi schreef een roman *sensitivity readers*

n over 'woke', en dat zonder

● EWOUT KLEI

In zijn nieuwste roman *Herfstdraad* richt de Marokkaans-Nederlandse schrijver Jamal Ouariachi (43) zijn vizier op het radicaal-linkse 'woke'-denken. Ook het racistische, antifeministische gedachtegoed van de *alt-right* krijgt een veeg uit de pan. 'Ik ben tegen racisme, ik schrijf er al jaren tegen. Maar als ik nu één verkeerd woord gebruik, word ik door de wokies ook weggezet als racist.'

De hoofdpersoon van *Herfstdraad* is een witte man. Waarom?

'Wel, ik wilde voor mijn roman de maatschappelijke wrijving in Nederland tussen extreemlinks en extreemrechts vertalen naar persoonlijke relaties die de hoofdpersoon heeft. Mijn eigen identiteit - ik ben half-Marokkaans, half-Nederlands - heb ik hiervoor gesplitst. De hoofdpersoon van mijn roman is wit, zijn vriendin is Marokkaans.'

U neemt op Twitter identiteitspolitiek, het intersectionele denken en *wokeness* stevig op de korrel. U doet dan nu ook in uw roman. Wat er is mis met een beetje woke? Antiracisme en je bewust zijn van sociale ongelijkheid is toch goed?

'Dat klopt. Maar die bewegingen bestaan al jaren. De antiracistische beweging, de vrouwenbeweging, de beweging die opkomt voor LHBTI-rechten. Maar nu, sinds zo'n tien jaar, heb je een nieuwe variant op dit emancipatoire denken. Woke heeft nieuwe regels, een nieuwe taal, een eigen theoretische onderbouwing. En het woke-denken dringt nu door tot de maatschappij. Ik vind deze woke-

'Je kunt een concept als 'wit privilege' niet verkopen aan een arme witte man die tot over zijn oren in de schulden zit'

beweging schadelijk, want ze leidt tot onvrijheid, tot censuur, tot zelfcensuur. Ook wordt er een verknipte visie op de maatschappij gegeven, waarin alles racisme is.

'De linkse partijen hebben de afgelopen decennia de arbeidersklasse en mensen met een uitkering in de steek gelaten. De verliezers van deze maatschappij. Zij worden nu bediend door de populistische partijen. *Wokeness* geeft geen antwoord op de crisis waar links nu al geruime tijd mee kampt. Je kunt een concept als 'wit privilege' niet verkopen aan een arme witte man die tot over zijn oren in de schulden zit. Je kunt het woke-denken niet op individuen toepassen, omdat alle mensen anders zijn. Het is een troebel gedachtegoed, dat maatschappelijk de verkeerde toon aanslaat.'

De 'wokies' in uw boek zijn actief voor Het Kruispunt, een intersectionele bewonersvereniging. In sommige personen die u beschrijft meen ik bekende antiracistische activisten te

herkennen, zoals *OneWorld* hoofdredacteur Scada Nourhusen en publicist Simon(e) van Saarloos. Bent u niet bang dat zij zich op hun teentjes getrap zullen voelen?

'Dat zullen ze sowieso wel. Het is een wezenskenmerk van wokies dat ze snel boos zijn, snel verontwaardigd zijn. Voor mijn roman heb ik een boel namen gebruikt uit de rampzalig slechte verhalenbundel *Zwart* (een emancipatoire bundel door Nederlandse zwarte schrijvers uit 2018, red.). Daarnaast heb ik alle mannen uit de het genootschap Deftig Rechts vernoemd naar de mannen uit de Herenclub van Harry Mulisch. Het is ook een beetje satire dat ik al deze echte namen heb gebruikt voor fictieve personages in mijn roman.'

De hoofdpersoon van uw boek, net als u schrijver, voelt zich in zijn vrijheid van meningsuiting en artistieke vrijheid beknut door de 'wokies', die hem als koloniale

racist proberen te framen. Wordt u als schrijver in deze echte wereld ook in uw vrijheid beknut door de 'wokies' en hun zogeheten *cancel culture*? En bent u nu niet bang door bijvoorbeeld de vrouwen van kleur van de *Dipsaus* podcast en het blad *OneWorld* te worden gecanceld?

'Nee, gelukkig niet. Ze zouden dit misschien wel willen, maar in Nederland hebben de wokies nog niet de macht om een schrijver als ondergetekende, die kritiek heeft op het woke-denken, te cancellen. In de Verenigde Staten gebeurt dat wel. Daar worden schrijvers al aangepakt omdat ze precies dat doen wat schrijvers nu eenmaal doen: zich inleven in personages met andere identitaire kenmerken dan zichzelf. Maar dat heet tegenwoordig culturele toe-eigening en dat is fout volgens *Social Justice Warriors*.'

Maar in Nederland heb je toch wel dat gedoe gehad rond de vertaling van *The hill we climb* van Amanda Gorman, het gedicht dat Gorman voordroeg tijdens de inauguratie van president Joe Biden?

'Vertaler Marieke Lucas Rijneveld zou het gedicht aanvankelijk vertalen, maar hij werd gecancelled omdat hij wit is. In plaats van hem werd de zwarte *spoken word*-artiest Zaïre Krieger gevraagd om het gedicht te vertalen. Ik vind het raar dat iemand op basis van identitaire kenmerken wordt afgewezen als vertaler. Maar dat is de tijd waarin we nu leven.

'Waar ik mij vreselijk aan kan ergeren zijn de zogenoemde *sensitivity readers*: meelezers die controleren of je in je boek niet de verkeerde woorden gebruikt, die als

Op de cover.

kwetsend kunnen worden ervaren. Querido heeft gelukkig nog geen *sensitivity readers*, sommige andere uitgevers werken er wel mee. Ik wilde nog als grapje een sticker op mijn boek plakken: 'Gegarandeerd zonder *sensitivity readers* tot stand gekomen.' Maar uiteindelijk heb ik ervoor gekozen om dat niet te doen, want dat was een beetje zonde van dat mooie omslag.'

Maakt u zich zorgen over woke invloeden op de Nederlandse literatuur?

'Op dit moment valt het nog wel mee, maar de invloed van woke op de culturele sector groeit. Zo was ik een tijdje adviseur voor een niet nader te noemen kunstfonds. Ik ben er meteen mee opgehouden vanwege de criteria voor nieuwe projecten. Daarin zag je die totale obsessie met diversiteit en inclusiviteit terug. De kunst zelf kwam amper aan de orde. Bij het Nederlands Letterenfonds is het gelukkig nog niet zo erg.'

Is woke mainstream aan het worden?

'Nou, alleen in bepaalde milieus. Bij sommige linkse partijen ook. Maar bijvoorbeeld niet bij de SP. We leven nog steeds in een land waar de meerderheid van de bevolking rechts stemt. In de culturele sector, waar jij en ik werkzaam zijn, is woke wel mainstream geworden. Maar ergens is dat ook wel weer logisch. Veel mensen zijn het immers in principe eens met het hoofddoel van woke: de emancipatie van achtergestelde groepen. Helaas geeft woke hier een hele specifieke invulling aan, die sektarisch en extreemlinks is. Ik ben tegen racisme, ik schrijf er al jaren tegen. Maar als ik nu één verkeerd woord gebruik, word ik door de wokies ook weggezet als racist. Uit recalcitrantie ben ik het woord 'blank' weer gaan gebruiken, om de Nederlandse taal te bevrijden van de Angelsaksische invasie. Ik ben het wokisme nu aan het dekoloniseren, haha.'

Voor uw hoofdpersoon begint de ellende als hij Amsterdam verruilt voor een gemeente in de buurt, waar de 'wokies' een geestelijke

BEELD: QUERIDO

'Uit recalcitrantie gebruik ik 'blank' weer, om het Nederlands te bevrijden van het Angelsaksisch. Ik ben het wokisme aan het dekoloniseren, haha'

terreur uitoefenen op de andere leden van de bewonersvereniging. U beschrijft de culturele hoofdstad als een liberaal paradijs. Maar is Amsterdam niet de woke capital bij uitstek, waar radicaal linkse ideeën de norm zijn?

'Natuurlijk is dat zo. Amsterdam is ontzettend woke. Maar in de fictieve wereld van mijn boek mist de hoofdpersoon Amsterdam omdat het zijn geboorteplaats is, de plaats waar hij is opgegroeid. Hij heeft positieve herinneringen aan die stad, die hij contrasteert met de negatieve ervaringen in zijn nieuwe woonplaats.

'Ook Londen, waar hij naartoe gaat

voor een concert van zijn favoriete band The Cure, ervaart hij als een bevrijding. Hij is even weg van de woke-sekte. Maar met het woke-denken wordt hij ook geconfronteerd bij een tentoonstelling in White Chapel Gallery. Want dit denken is helaas bijna overal tegenwoordig en Londen is een brandhaard van politieke correctheid.'

Via zijn buurman komt de hoofdpersoon terecht bij het duistere genootschap Deftig Rechts. Dat blijkt een soort Forum voor Democratie en wordt steeds minder deftig en steeds openlijker racistisch, met een flirt naar

politiek geweld. Zijn extreem rechts en 'woke' links wel goed vergelijkbaar? Is extreemrechts uiteindelijk niet veel gevaarlijker?

'Ja, je kunt het woke-denken en de *alt-right* ook moeilijk met elkaar vergelijken. Wat je wel goed met elkaar kunt vergelijken is extremisme *an sich*. Wat mij frappeert zijn PVV'ers die zich bekeerd hebben tot de islam. Dat vind ik echt een krankzinnige stap. Maar ergens snap ik het ook weer wel. Deze mensen zijn niet gevallen voor het PVV-gedachtegoed, maar voelen zich aangetrokken tot het extremisme.

'Zowel aan de extreme rechterkant als aan de extreme linkerkant heb je een orthodoxie. Je moet zuiver in de leer zijn, zuiver in alles. Extremisten hebben ook een obsessie met taal. Je moet de juiste woorden gebruiken. Daarnaast versterken extremisten elkaar. Ze reageren op de andere groep extremisten. Ze zijn een dans met elkaar aan het doen, ze houden elkaar in stand, ze verergeren de maatschappelijke polarisatie alleen maar.'

Richt 'woke' links zich niet vooral tegen de net iets anders denken den, namelijk centrum linkers? Ik interviewde ooit BJJ ideoloog Willem Schinkel, die D66 en GroenLinks niet fundamenteel vindt verschillen van extreem rechts.

'Als het om racisme gaat, zijn de PVV en Forum voor Democratie natuurlijk de grote vijand van woke, ook van links. Dat geldt ook voor de LHBTI-gemeenschap. Thierry Baudet wordt op Twitter steeds openlijker homofob, heeft het over 'GeenStijl-homo's' en noemt journalist Chris Aalberts een 'narcistische naainicht'. Links en populistisch rechts zijn elkaars aartsvijanden. Nog steeds. Maar je hebt wel een punt wat betreft het bestrijden van 'net iets andersdenkenden'. Dat heeft alles te maken met de strikte orthodoxie van woke. Er is maar één ware manier om naar racisme te kijken. Wokies zijn bezig om de maatschappij helemaal op de kop te zetten. Machtstructuren zitten volgens hen overal. Ook bij het midden, ook bij links: racisme zit overal. Daarnaast heeft het denk

ik te maken met strategie. Eerst moet je die mensen bekeren die toch al tegen racisme zijn en dus vatbaarder zijn voor jouw ideeën.’

De hoofdpersoon van uw boek bekennt dat hij over sommige zaken toch meer woke is gaan denken. Geeft u hiermee eigenlijk niet toe dat er ook best positieve aspecten zijn aan de woke idologie?

‘Het is, vind ik, heel belangrijk om een scherp onderscheid te maken tussen het oorspronkelijk links-progressief gedachtegoed en wat woke hiervan nu heeft gemaakt. De hoofdpersoon uit mijn boek is geen racist - hij heeft een Marokkaanse vriendin en een half-Marokkaanse dochter - maar wordt wel zo geframed. In de tweede helft van het boek raakt hij, buiten zijn eigen schuld, verzeild bij extreemrechtse mensen. Ergens in het boek zegt hij ook dat als iemand een pistool op zijn hoofd richt en hem vraagt om te kiezen tussen woke of een fascistisch regime, hij dan kiest voor woke. Maar dat is geen keuze vóór woke, maar een keuze tegen fascisme.’

U wordt wel eens uitgemaakt voor een geassimileerde Marokkaan of, wat botter gezegd, iemand die verkaasd is. Wat vindt u van die kritiek?

‘Ja, het is het soort kritiek waar ik mij niets van aantrek. Het komt door de obsessie met witheid van de woke-sekte. Volgens woke kan antiwit racisme per definitie niet bestaan, maar dat is natuurlijk onzin. Het bestaat. Wokies die mij als een verkaasde Marokkaan framen, doen dat om mijn recht van spreken te ondermijnen. Ach, dan ben ik maar een verkaasde Marokkaan. Wat wokies niet willen begrijpen is het idee van individuele vrijheid. We wonen in Nederland, een vrij land. Ik mag zelf bepalen wat mijn identiteit is, je hoeft mij hiervoor niet te diskwalificeren.’

U verweet Mark Rutte onlangs racisme in één van uw columns. Wanneer noemt u iemand een racist?

‘Daar zijn vrij heldere definities voor, die gewoon in de grondwet

‘Zowel aan de extreme rechterkant als aan de extreme linkerkant heb je een orthodoxie. Je moet zuiver in de leer zijn, zuiver in alles’

en het woordenboek staan. Mijn column ging over etnisch profileren. Ik herinnerde mijn lezers aan een uitspraak van de rechter uit 2007. Daarin werd het beleid van Rutte, toen nog staatssecretaris Sociale Zaken en Werkgelegenheid, als discriminerend veroordeeld. Rutte werd op de vingers getikt, maar vond toen dat de wet dan maar veranderd moest worden. Dat kan, maar de grondwet kunnen we niet zomaar veranderen. En zijn discriminerende beleid was in strijd met onze grondwet.

‘Daarnaast heb je racistische tendensen bij de Belastingdienst. De toeslagenaffaire natuurlijk, maar nu ook dat gedoe met de inkomstenbelasting. Dit is allemaal onder Ruttes verantwoordelijkheid gebeurd. Ik beweer niet dat Rutte persoonlijk een racist is, maar hij heeft dit racistische beleid wel toegelaten.’

U bent naast romanschrijver ook columnist en een zeer actieve twitteraar. Vallen de rollen van romanschrijver en van publieke intellectueel wel met elkaar te rijmen?

‘Zowel in mijn columns als in mijn romans houd ik me bezig met maatschappelijke thema’s, maar ik vlieg ze op een andere manier aan. In een column tref je doorgaans mijn eigen, persoonlijke opvatting aan. In een roman kan ik verschillende opvattingen tegenover elkaar plaatsen en met elkaar in conflict

laten komen - ik als schrijver sta dan meer op afstand. Ja, God, en dan heb je nog Twitter... Dat zie ik vooral als een online kroeg. Vroeger voerde ik wel eens heftige en langdurige discussies met andere mensen op Twitter, maar zulke discussies zuigen energie en dan was ik weer een dag kwijt. Tegenwoordig besteed ik mijn tijd liever wat wijzer.

‘De wereld in mijn boeken staat niet los van wat er in de maatschappij voorvalt. In mijn romans zit altijd wel een beetje politiek. Maar natuurlijk ook het persoonlijke leven van personages. In *Herfst-draad* gaat zo’n beetje alles in het leven van de hoofdpersoon kapot: de moeder van zijn kind verlaat hem, hij belandt diep in de schulden en een goede vriend gaat dood. Wat mij in elk van mijn romans interesseert, is hoe maatschappelijke tendensen interacteren met het persoonlijke leven van mensen.’

Hoe ziet u uzelf als schrijver? Wie inspireert u? Wat zijn uw ambities?

‘Gelukkig kom ik weer aan het schrijven van romans toe. Mijn vorige boek was een verhalenbundel en verscheen in 2017. Ik was een beetje bang dat het publiek mij misschien wel weer was vergeten. Maar dankzij mijn column in *Trouw* en mijn essays voor de Vlaamse krant *de Standaard* ben ik blijkbaar toch *in the picture* gebleven, getuige

de aandacht die er nu is voor *Herfst-draad*.

‘Toen ik in 2010 debuteerde als schrijver, stortte ik mij volop in het literaire leven. De feestjes, de borrels, de boekpresentaties. Dat is wel minder geworden, al hang ik nog steeds graag met collega-schrijvers in de kroeg, maar ik ben wat selectiever geworden. Dat geldt ook voor grote voorbeelden, de schrijvers die ik als tiener en twintiger ontdekte en verslond. Ik houd nog steeds van hun werk, maar uiteindelijk kom je al schrijvende los van je inspiratiebronnen en moet je je eigen weg kiezen.

‘Elk nieuw boek vereist een nieuwe kijk op wat dat nou eigenlijk is, een roman schrijven. *Herfst-draad* biedt in vergelijking met mijn vorige roman *Een honger* misschien wat minder stilistisch vuurwerk, lijkt wat traditioneler van opzet, maar ik denk dat de vormexperimenten hier wat meer verhuld zijn. Ik beschrijf bijvoorbeeld een concert van The Cure niet door op te sommen welke nummers allemaal gespeeld worden, maar ik heb van elk nummer een tekstregel in het Nederlands vertaald en die losse regels achter elkaar gezet, waardoor een soort poëzie-achtige constructie ontstaat. Schrijven is en blijft ook elke keer weer experimenteren.’

Ten slotte moet ik deze vraag stellen: Hoeveel van de zeven vinkjes van de geprivilegerde witte heteroseksuele cisman Joris Luyendijk heeft u? Ik heb ze, dat zal u vast niet verbazen, alle zeven.

‘Hahaha. Ik heb mij er niet eens mee bezig willen houden. Wát een oninteressant verhaal. Uiteraard heb ik wel iets opgevangen hier en daar, van zijn media-optredens. En ik vind er vast ook wel iets van, maar mijn mening hierover is nog niet uitgekristalliseerd. Ik ben ook columnist, maar als columnist zoek ik doorgaans toch naar velden die nog niet helemaal afgegrast zijn. Over het boekje van Luyendijk is een complete sprinkhanenplaag heengegaan. Misschien kom ik hier nog een keer op terug, na enige periode van reflectie.’ ●

Mahaar Fattal (GroenLinks): ‘Door dat ik een exit-plan nodig had’

BEELD: CHRIS AALBERTS

Diversiteit, inclusie en racisme staan steeds nadrukkelijker op de politieke agenda, net als de roep om een diversere volksvertegenwoordiging. In de aanloop naar de verkiezingen interviewt Chris Aalberts daarom biculturele kandidaten voor de gemeenteraden. Op deze bladzijden: Mahaar Fattal (24), de nieuwe nummer twee van GroenLinks Utrecht. Mahaar werkte de afgelopen jaren voor de GroenLinks-fractie in de Tweede Kamer en momenteel voor de fractie in Amsterdam. Haar ouders zijn politieke vluchtelingen uit Syrië, ze is in Nederland geboren vlak nadat haar ouders hierheen kwamen. Ze was voorheen minder bezig met haar afkomst dan nu.

extreemrechts was ik oprecht bang

Mijn ouders strenden in Syrië tegen president Assad (Hafiz al-Assad, de vader van de huidige president, Bashar al-Assad, red.) en zijn uiteindelijk gevlucht. Toen ze in Nederland kwamen, was hun insteek: we gaan er het beste van maken voor onze kinderen. Onze migratieachtergrond was daarom niet belangrijk. Mijn ouders dachten dat als wij ons te bewust zijn van onze achtergrond, we daarop worden afgerekend. Wij doen alsof wij Nederlands zijn en spreken de taal. Bezig zijn met de Syrische cultuur werkt ons alleen maar tegen. Mijn ouders probeerden zich te assimileren en omhoog te klimmen: mijn vader was mondhygiënist en mijn moeder is verkeerskundige bij Rijkswaterstaat.'

Is jouw visie anders?

'Mijn ouders komen allebei uit Syrië. Ik ben hier geboren en getogen. Dus ik voel me misschien voor een kwart Syrisch. Ik houd van het eten, spreek de taal, houd van de muziek en heb familie uit Syrië. Ik voel me niet honderd procent Nederlands en ik word ook niet echt behandeld als honderd procent Nederlands. Dat heeft ook effect op hoe je je voelt, of je voelt dat je recht hebt om hier te zijn, op je staatsburgerschap en alles wat daarbij komt kijken. In dat opzicht ben ik niet Nederlands. Maar dat voelt gek, want ik ben hier geboren en getogen.'

Maak dat eens concreet?

'Laten we eerlijk zijn: er wordt in Nederland over Syriërs gepraat alsof ze een plaag zijn. En daarin hebben ze het over mijn familie. Het feit dat er in de Tweede Kamer een debat is over hoeveel Syriërs hier zijn, over aantallen in plaats van mensen, over welke mate aan verwoesting en ellende we in Syrië

genoeg vinden om mensen weer terug te sturen, dan gaat het over mijn familieleden, over mijn ouders en ook een beetje over mij. 'Kunnen we de Syriërs die hier al waren niet gewoon terugsturen?'

'Het feit dat dat gesprek zo genormaliseerd is, ook in onze instituties, vind ik oprecht heel akelig. Bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen werd extreemrechts groot. PVV, Forum en JA21 zijn partijen die normaliseren om te praten over Syriërs alsof ze uitgezet kunnen worden. Ik was toen oprecht bang. Moet ik een soort exit-plan hebben?'

die naar Nederland is gekomen. Dat heeft ons geconfronteerd met de haat en de xenofobie in de samenleving die er altijd al was, alleen nu waren wij onderwerp van discussie. Het ging over het terugsturen van onze mensen en het afnemen van onze paspoorten. Toen werd het extra tastbaar.'

Heeft dit invloed op je kandidatuur?

'De ervaring die je hebt als mens maakt verschil in de politiek. Ik heb ook een vader met een beperking en daarom weet ik meer over man-

goed beleid te maken. Het is misschien niet de centrale boodschap. We maken ons zorgen over de klimaatcrisis en de wooncrisis. Maar diversiteit is daar ook een deel van. Ik ben wel onderdeel van een stroming binnen GroenLinks die vindt dat dit een derde pijler moet zijn: diversiteit, inclusie en anti-discriminatie. We moeten intersectioneel beleid maken.'

Wat betekent dat concreet?

'Mensen met een migratieachtergrond ervaren vaker arbeidsmarktdiscriminatie. Je kunt banenplannen maken en daarbij oog hebben voor mensen van kleur. Dan kun je speciale regelingen maken zoals blind solliciteren, om ervoor te zorgen dat die specifieke groep geholpen wordt. Sociaaleconomisch beleid raakt ook mensen van kleur. Beleid dat alléén gericht is op antidiscriminatie bestaat niet. Dat gaat vaak over onbewuste vooroordelen die mensen hebben, hoe mensen met elkaar praten. Daar kun je als beleidsmaker moeilijk aan tornen. Wat je wel kunt doen is inclusief sociaaleconomisch beleid maken: racisme bestrijden door arbeidsmarktdiscriminatie tegen te gaan, vaders net als moeders evenveel verlof geven om gendergelijkheid en LHBTQI+-emancipatie te bevorderen, enzovoorts.'

'Er zijn terreinen waar je extra naar moet kijken. Er is bijvoorbeeld racisme in de zorg. Ook daar kun je specifiek beleid maken. Er zijn zorgverleners die niet naar bepaalde mensen willen vanwege hun achtergrond en *racial slurs* gebruiken. Soms zijn cliënten de taal niet machtig en is er geen tolk. Zo worden mensen van kleur buitengesloten. Zorginstellingen hebben interne regels, welk gedrag oké is, welk gedrag niet. Bij sommige gedragingen word je ontslagen. Waarom geldt dat niet voor racisme? De gemeente kan het voortouw nemen om met zorginstellingen over deze thema's te spreken.'

'Ik ben onderdeel van een stroming binnen GroenLinks die vindt: we moeten intersectioneel beleid maken'

Dat is toch niet aan de orde?

'Bij mij heb je gelijk, want ik kan niet uitgezet worden. Maar familieleden zijn hier door de oorlog gekomen, rond 2015. Er wordt in de Tweede Kamer gepraat over de vraag of we die mensen terug kunnen sturen. Niet over mij, maar over mijn familie en mijn ouders wel. Dat staat niet los van hoe wij ons voelen, het feit dat wij daarover moeten nadenken. Er zijn mensen in Nederland die daar niet over hoeven te denken. Dat vind ik jammer: we zijn als het goed is allemaal Nederlander.'

'Ik voelde die discussie vroeger ook wel. Ik word natuurlijk vaak gezien als Marokkaans of Turks. Voor de oorlog wisten mensen niet eens waar Syrië lag. Toen ging het debat over Turken, Marokkanen en de islam en dan hadden wij daar persoonlijk minder mee te maken. Nu spitst het debat over mensen van kleur zich toe op Syriërs, omdat zij de meest recente groep vormen

telzorg dan anderen. Wij hebben ook een tijdje weinig geld gehad, dus daar kan ik ook over vertellen. Een migratieachtergrond doet dat ook: ik heb discriminatie ervaren, ik heb me zorgen gemaakt over mijn status in het land en ik wil graag dat dat verhaal in de politiek wordt verteld. Volgens mij is dat heel waardevol voor het beleid dat we maken. Daarom wil ik dat alle groepen in de samenleving worden gerepresenteerd. Je moet praten met en niet alleen over die groepen.'

Dat klinkt erg als BIJ1. Daar wil men dit ook.

'Maar dit zegt GroenLinks óók. In het verkiezingsprogramma van GroenLinks hebben we het over het dichten van kloven en het belang van representatie. Onze lijsten zijn hartstikke divers. GroenLinks vindt dat je moet praten met mensen en niet alleen over hen. Je moet zoveel mogelijk stemmen ophalen uit de samenleving om

Mohamed Talhaoui (PvdA): ‘Utrecht niemand weet dat’

BEELD: CHRIS AALBERTS

Mohamed Talhaoui (39) is de nummer drie van de PvdA in Utrecht. Hij maakt zich sinds 2016 sterk voor de Riffijnen. Dat jaar waren er opstanden in de Rif na de gewelddadige dood van visverkoper Mohsin Fikri. De decennialange achterstelling van de Riffijnen in Marokko kwam tot een uitbarsting.

● CHRIS AALBERTS

Negen maanden lang ging men dagelijks vreedzaam de straat op. De Riffijnen hebben basiseisen, niets gek: een functionerende regio, werk, een ziekenhuis en normale wegen. Bij elk probleem wat je daar als burger hebt, ben je overgeleverd aan de goden. Er zijn cijfers over het aantal artsen in Marokko. Dan zie je een enorm verschil tussen de Rif en het Westen van Marokko, waar wel wordt geïnvesteerd. De verhouding is één staat tot driehonderd. Er is een oneindige ongelijkheid. Twee Belgische journalisten zijn onlangs na twee weken het land uitgevlucht. Nie-

t is een mensenrechtenstad, maar

mand in de Rif wilde met ze praten, want er heerst een enorme angst.’

Wat kun je daar vanuit Nederland aan doen?

‘Wij volgen hier de ontwikkelingen. Dit is de regio waar onze ouders vandaan komen. Ze zijn van daaruit geëmigreerd, precies om deze reden. Ik ben hier geboren en getogen. Het gevoel van onrecht wordt overgedragen op de volgende generatie. Marokko is een staat die zijn eigen burgers verwaarloost en in de Rif actief benadeelt. Het is essentieel voor mensen in de Rif om geld van familieleden uit het buitenland te ontvangen. Ze betalen in de Rif belasting maar krijgen er bijna niets voor terug, behalve repressie. Er zijn daar meer soldaten dan artsen. Dat onrecht kaart ik aan.

‘Eind 2016 ben ik me actief hierbij gaan betrekken. Toen kwam ik erachter dat de situatie in de Rif in Nederland en de EU totaal onbekend is. Ik ben me actief gaan inzetten om te strijden tegen onrecht in het algemeen en in de Rif in het bijzonder. We waren met een grote groep activisten in Europa, maar kregen geen gehoor. We wilden de media geïnteresseerd krijgen, want dan raken politici ook geïnteresseerd. Heel veel Riffijnen zitten bij linkse partijen en proberen zo het verschil te maken. Ik ben zelf al vijftien jaar lid van de PvdA. De partij deed hier lange tijd niets mee, maar een paar jaar geleden is Kati Piri (destijds Europarlementariër, nu Tweede Kamerlid, red.) zich hard gaan maken voor de Rif.’

Wat merken ze in de Rif van het activisme hier?

‘De activisten die daar gevangen zitten hebben een stem gekregen via de mensen hier in Nederland. De Riffijnen volgen alles wat hier wordt gezegd. In de Rif wordt het nieuws van sociale media gehaald en niet van staatsmedia. Wat hier op politiek niveau is bereikt, is enorm. Voor het eerst in de geschiedenis staat de

Rif in het programma van de PvdA. Dit is een van de gebieden die speciale aandacht moet krijgen. Nadat Kati Piri en Lilanne Ploumen de rechtszaak van Nasser Zefzafi (de leider van de Hirakbeweging in de Rif, red.) in Casablanca hebben bijgewoond zijn ook Sadet Karabulut (oud-Kamerlid SP, red.) en Lilian Marijnissen in de Rif geweest. We hebben een minister van Buitenlandse Zaken die zich als enige in Europa heeft uitgesproken.

‘Er is door deze opstand een emancipatie in Nederland op gang gekomen. Mensen zien dat poli-

dezelfde kansen hebben. We zien dat dat op dit moment niet het geval is: op de woningmarkt, de arbeidsmarkt, eigenlijk overal.

‘We strijden ook hier voor mensenrechten, want die gelden voor alle mensen, overal en altijd. Het is de basis van onze democratische rechtstaat en grondwet. Ik zie om mij heen dat Marokkaanse Nederlanders zich steeds meer verbinden aan Utrecht en Nederland. Dat zien we bijvoorbeeld met de komst van een islamitische begraafplaats in Utrecht, dat is echt een kentering in het denken. Het besef dat we hier

de leraar. We willen basisbanen in het onderwijs, zodat er meer hulp komt bij activiteiten en ondersteuning van docenten. Leraren komen vaak van elders. Parkeren kost henzelf of hun school soms wel tienduizend euro per jaar. Wij willen dat scholen daar vrijstellingen voor krijgen, zodat de school dat geld kan besteden aan dingen die we belangrijker vinden. Zo kan het onderwijs verbeteren voor de meest kwetsbare kinderen.

‘Voor mij is de rechtstaat de kern. Ik werk al vijftien jaar in het onderwijs. Ik merk dat zaken als de rechtstaat, de onafhankelijke rechtspraak, de parlementaire democratie en de vrije pers zowat onbekend zijn bij leerlingen. Het tekort aan democratisch en historisch besef is immens. Het gaat erom dat dit veel meer in het onderwijs naar voren komt. We beginnen met het uitbouwen van de alliantie van Mensenrechtenstad Utrecht: zo kunnen we zorgen voor meer buitenschoolse activiteiten. Er moet structureel aandacht voor komen op scholen, omdat leerlingen soms geen idee hebben in wat voor land ze leven. Soms zijn leerlingen in het buitenland geweest, maar hebben ze geen idee in wat voor land ze zijn geweest. Ze hebben het idee dat autocratische staten hetzelfde zijn als de Nederlandse rechtstaat.’

Gaat dit alleen over kinderen in achterstandswijken?

‘Nee, dit gaat niet over bepaalde wijken of over kleur. We hebben het over kinderen op alle scholen. Je kunt dit niet op één bepaalde plek aanwijzen. Ook op de elitaire scholen van Utrecht is het tekort aan democratisch en historisch besef enorm. Gelukkig is er bij veel burgers en sociale organisaties in Utrecht het groeiende besef, mede door de opkomst van de extreemrechtse partijen, dat we samen moeten werken aan een inclusief Utrecht. Dat is de belangrijkste opgave voor de komende tijd.’ ●

‘Ik zie om mij heen dat Marokkaanse Nederlanders zich steeds meer verbinden aan Utrecht en Nederland’

tieke partijen opkomen voor hun belangen. De PvdA en Kati Piri hebben bij de Europese verkiezingen enorm gewonnen vanwege deze strijd. De Riffijnen stemden deze PvdA, niet voor de sociaaleconomische strijd, maar vanwege de solidariteit met de Rif. We hebben nog nooit zoveel mensen gezien die actief waren om Kati herkozen te krijgen. Het is daarna wel weer ingezakt. Mensen hebben natuurlijk *high hopes*, dan valt het tegen dat de Europese Commissie zich niet heeft uitgesproken. De EU heeft het laten liggen.’

Heeft dit ook iets met de politiek in Utrecht te maken?

‘We moeten overal mensenrechten centraal stellen, ook in Utrecht. We zijn een mensenrechtenstad, maar bijna niemand weet dat. De PvdA vindt het belangrijk dat mensen

geboren én begraven worden is gegroeid. Dat betekent ook dat ze lijnen met Marokko doorknippen die hen beïnvloeden op een manier die er sowieso niet hadden mogen zijn. Dat gaat over de lange arm van Rabat die integratie tegenwerkt. Dat heeft al tig keren in *de Kanttekening* gestaan. Je bent een Utrechter, we moeten staan voor mensenrechten en solidariteit, die je ook voor jezelf wilt. Of het nou daar is of hier.’

Wat is lokaal je grootste speerpunt?

‘Mijn belangrijkste zorg is dat kinderen in armoede leven en met honger naar school gaan. Wij willen dat schoolgebouwen beter worden gebruikt, dat er van acht tot acht activiteiten zijn: zang, gitaarles, debatten en algemene vorming. Dat vermindert de ongelijkheid. Onderwijs is meer dan het lesgeven door

CHRIS AALBERTS

Journalist en auteur van o.a. 'De puinhopen van rechts'. Docent Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Blijkt de politiek toch geen troetelberenland, zelfs niet met Volt erbij

De gemeente-raadsverkiezingen staan voor de deur en dan vraag je je af hoe goed partijen hun kandidaten checken. Hebben partijen enig idee wie er bij hen op de lijst staan en de komende jaren voor hen in de gemeenteraad komen? Bij één partij wisten we al dat dat onderzoek niet zoveel voorstelt: GroenLinks. We denken terug aan Deniz Karaman, die in 2018 op de zesde plaats van de Amsterdamse kandidatenlijst stond. Ruimschoots verkiesbaar.

Karaman is alweer een tijdje weg als raadslid. Na nog geen twee jaar stopte hij ermee. Het beviel hem prima samen te werken met andere raadsleden, maar hij had moeite met het benadrukken van verschillen met andere partijen. Hij meldde in een verklaring:

'Zodra ik in de setting van de 'politieke arena' kwam verdween de positieve energie en overheerste er een zwaar gevoel. (...) Verschillen worden daar juist benadrukt met als doel om Amsterdammers te laten zien waar elke partij voor staat. (...) Het vergroten van verschillen is iets dat niet bij mijn persoonlijkheid past.'

Vraagje aan GroenLinks: hoe kun je nou op een kandidatenlijst voor een politiek orgaan gaan staan en denken dat het werk niet zal

Lokale Volt kandidaten zijn inmiddels in lichte paniek, denk ik

draaien om het uitvergroten van verschillen? Dan heb je je echt geen seconde verdiept in hoe de politieke cultuur eruitziet, heb je nooit bij de gemeenteraad op de publieke tribune gezeten en heeft GroenLinks daar al helemaal niet naar gevraagd.

Inmiddels blijken de ideeën van Karaman helemaal niet zo raar. Er zit een nieuwe partij in de Tweede Kamer die van deze nogal onrealistische visioenen de kernfilosofie heeft gemaakt: Volt. De partij doet in maart in tien gemeenten mee aan de lokale verkiezingen. De afgelopen weken interviewde ik voor Joop uit elk van die gemeenten de nummer twee. Wat blijkt? Vrijwel al deze kandidaten zeggen dingen die ook Deniz Karaman ooit dacht: dat politiek draait om constructief samenwerken, gezamenlijk oplossingen vinden en vooral niet om verschillen benadrukken.

Volt dweept bijvoorbeeld met het idee van een dagelijkse warme schoollunch voor alle basisschoolkinderen. Met zo'n lunch weten we zeker dat ook kinderen die in armoede opgroeien tenminste een keer per dag goed te eten krijgen. In de wereld van Volt geldt zo'n idee als vernieuwend, constructief, positief en oplossingsgericht. Geen kandidaat komt op het idee dat Volt een miljoenenproject aankondigt dat heel lastig te organiseren valt, waar ontzettend veel geld mee gemoeid is en waarvan velen zullen zeggen: 'Dat kan de gemeente helemaal niet betalen.' Zelfs als politici die lunch in theorie ook wel zouden willen.

Ik vroeg meerdere Volt-kandidaten of ze het verhaal van Deniz Karaman kennen. Ze hadden nog nooit van hem gehoord. Hoe ze de discussies met lokale rechts-populistische fracties, de PVV of Forum

voor Democratie voor zich zien? Niemand kon er iets zinnigs over zeggen, terwijl iedere buitenstaander weet wat er gaat gebeuren: die lunches komen er niet, samenwerken wil men vaak niet en Volt moet zich gaan onderscheiden van soortgelijke partijen als D66, GroenLinks en PvdA. Dat zal in de praktijk niet meevallen.

Volt bouwde een partij met het idee dat de politiek helemaal anders moet: positiever en constructiever, niet zo gepolariseerd en vooral gericht op samenwerking. Iedere leek kan zien dat al die lokale kandidaten straks van een koude kermis thuiskomen, als ze met hun schoollunches door rechtse fracties in hun gezicht worden uitgelachen. Dan blijkt dat de partij haar huiswerk niet heeft gedaan en mensen met de verkeerde verwachtingen naar de gemeenteraad heeft gestuurd.

Lokale kandidaten zijn inmiddels in lichte paniek, denk ik. Niet omdat ik ze in deze interviews een andere visie op politiek voorschotelde, maar omdat de landelijke partij - die doet alsof Volt betere en hoogstaendere principes heeft dan de rest - een wespenest blijkt te zijn. Je hoort die kandidaten denken: 'Zou dat lokaal ook zo gaan?' Misschien had Volt de eigen politici wat beter moeten voorbereiden op de harde realiteit. •

**DAVE
ENSBERG-KLEJKERS**

Directeur Jantje Beton.
Bestuurskundige.
Auteur van het boek
'Bezielde beschaving:
alles behalve een
multicultureel drama'
(2017).

Een betere politiek begint bij jezelf

Maar liefst 61 procent van de Nederlanders heeft geen of (heel) weinig vertrouwen in de politiek, aldus een onderzoek door de NOS en Ipsos uit september. Twee maanden later werd dit beeld bevestigd door een wetenschappelijk onderzoek, waarin zelfs wordt gesproken over een laag-vertrouwensamenleving. Die afname van het vertrouwen in politiek en overheid geldt ook richting lokale overheden. Verontrustend, want binnenkort zijn er weer gemeenteraadsverkiezingen.

Verschillende politieke partijen doen in sommige gemeenten niet mee met de verkiezingen, omdat er te weinig kandidaat-raadsleden zijn. Als het vertrouwen in de politiek afneemt, is het logisch dat ook de bereidheid van Nederlanders afneemt om zelf politiek actief te worden. Van de zittende raadsleden wil 17,7 procent stoppen als raadslid.

Nederlanders met een migratieachtergrond vormen zo'n tien procent van het electoraat, maar voelen zich onvoldoende vertegenwoordigd in de Nederlandse politiek. 'Dit idee is het sterkst onder Nederlanders met een achtergrond uit de Antillen, Suriname en sub-Sahara Afrika', aldus het Nationaal Kiezersonderzoek 2021. Dat gaat dus over mensen als ik.

De Nederlandse democratie kampt nu met drie fundamentele

problemen. Ten eerste is er onder alle groepen Nederlanders een dalend vertrouwen in politiek en overheid. Het wantrouwen is nu sterker dan het vertrouwen. Het tweede probleem is dat Nederlanders met een migratieachtergrond onvoldoende vertegenwoordigd worden in door de politiek, en zich ook onvoldoende vertegenwoordigd voelen. Het derde probleem is het gebrek aan Nederlanders die bereid zijn het verschil te maken in de politieke arena als volksvertegenwoordiger. Overigens zijn er nog meer problemen, zoals een groeiende groep Nederlanders die de democratische rechtsstaat wil afbreken, maar daarover maar een andere keer.

Hoe moeten deze drie problemen worden opgelost? Op lange termijn is het zaak de burgers van morgen te voorzien van nóg beter burgerschapsonderwijs. Aan de ene kant via wereldburgerschap, waardoor kinderen en jongeren nog meer leren inclusief, internationaal en vanuit universele, humane waarden te denken en te handelen. Hierdoor slaan de politici van morgen van nature en vanuit intrinsieke overtuiging bruggen naar minderheden, zoals mensen met een migratieachtergrond, en doen ze dat met meer empathie. Maar wereldburgerschap gaat ook over het leren van de geschiedenis en het belang van onze democratie en onze rechtsstaat. En dat een democratie bestaat bij de gratie van actieve burgers die zich

Doe mee en strijd van bin nenuit aan een betere politiek en betere over heid júst als Nederlander met een migratie achtergrond

persoonlijk inzetten voor een betere wereld, onder andere in de hoedanigheid van politicus.

Nederlanders met weinig vertrouwen in de politiek hoeven niet bij de pakken neer te zitten. Ze kunnen zich aansluiten bij bestaande partijen of een nieuwe partij oprichten. Het laatste heeft niet mijn voorkeur, want er zijn al te veel partijen. Wel zouden bestaande politieke partijen er goed aan doen nieuwe mensen met atypische ideeën meer te omarmen, ook in het kader van diversiteit en inclusiviteit.

Júist mensen die de politiek wantrouwen worden nu nauwelijks gescout door politieke headhunters en HR-recruiters. Zij richten zich liever op jonge studenten of midden- en hoogopgeleide Nederlanders die voldoen aan het algemene beeld van de ideaaltypische politicus. Uit

recent onderzoek blijkt bovendien dat politici met een migratieachtergrond relatief weinig doorgroeimogelijkheden hebben. 'Het onderzoek heeft ook laten zien dat de emancipatie van migrantengroepen in de politiek nog lang niet 'af' is', is een van de conclusies. 'Er zijn met name obstakels voor hun verdere politieke carrière.'

In ons allen schuilt een politicus. Iedereen wil bewust of onbewust een betere wereld voor zichzelf en voor zijn sociale omgeving. Die passie vormt de motor voor iedere volksvertegenwoordiger. Zelf mocht ik driemaal kandidaat-volksvertegenwoordiger zijn. Alleen al kandidaat zijn voelde als een grote eer. Het was een prachtige manier om mijn maatschappelijke betrokkenheid in daden om te zetten.

Desondanks ben ik sinds het voorjaar van 2021 ook geen lid meer van een politieke partij. Daarom zeg ik tegen mijzelf: 'Overstijg je teleurstelling, word opnieuw lid van een politieke partij, doe mee en strijd opnieuw van binnenuit aan een betere politiek en betere overheid. Júist als Nederlander met een migratieachtergrond en zeker als Surinaamse Nederlander.'

Onder mensen met een migratieachtergrond bestaat nu te veel wantrouwen in de overheid. Erover blijven praten heeft geen zin. Het zijn daden die nu nodig zijn, waardoor hopelijk anderen hetzelfde zullen doen. Een betere politiek begint bij onszelf. •

Baudet de nieuwe Atatürk? FvD in jongemannen

Het klinkt op het eerste gezicht misschien onlogisch. Toch is het uiterst rechtse Forum voor Democratie steeds meer in trek bij Turks-Nederlandse jongemannen. 'Veel Turken geloven dat hun etniciteit superieur is en 'zuiver' moet blijven. Dat komt wel overeen met de gedachte van Baudet.'

THIERRY BAUDET SPREEKT DEMONSTRANTEN AAN TIJDENS EEN PROTEST TEGEN DE CORONAMAATREGELEN, SEPTEMBER 2021 (BEELD: YOUTUBE)

● SEVGI YILMAZ

'Massa immigratie tast bestaande structuren en samenlevingen aan'

Gespot op plek 3 van de FvD-lijst in Amsterdam: de 26-jarige Tanay Bilgin. Op zijn Twitteraccount fulmineert hij als een volleerd FvD'er tegen Jaap van Dissel, windturbines en linkse partijen. En op nummer 6 op de lijst van FvD Enschede: Baran Cangir, een jonge moslim en zelfbenoemd patriot die qua tweetgedrag lijkt op Bilgin.

Opmerkelijk: een post van Cangir met een foto van een lachende FvD-leider Thierry Baudet en Tunahan Kuzu van Denk, een partij die bekend staat om zijn grote Turks-Nederlandse aanhang, met als ondertekening: 'Je kan niet stoppen wat allang in motie is gezet. De conservatieve alliantie is onvermijdelijk *inshallah*.'

Eind vorig jaar signaleerde een peiling van de Etnobarometer al een groeiend aantal Turkse Nederlanders dat sympathiseert met FvD.

Allereerst vanwege de coronamaatregelen, vertelt Aziz Kaddouri van de EtnoBarometer, maar hij ziet ook een groeiende groep zich afzetten tegen de 'eigen groep' en tegen de traditionele partijen. Zij willen een 'veiliger, leefbaarder en vrijer Nederland', noemt Aziz: 'En als partijen dit soort standpunten laten liggen, dan merk je dat deze stemmers het toch in de extreme flanken gaan zoeken.'

We spraken met de Turks-Nederlandse FvD-leden Atilla* (28) en Cengiz* (26), die zeggen af te willen rekenen met 'massa-immigratie'. Migratie is op zich net zo normaal als toerisme, geeft Cengiz

aan, maar massa-immigratie is iets heel anders: dat leidde volgens hem tot de val van beschavingen zoals het Romeinse Rijk, maar ook van de *native Americans*, die ten val kwamen door massa-immigratie vanuit Europa. En het Ottomaanse Rijk ging onder meer ten onder door de multiculturele samenleving die de Turkse Ottomanen hadden, zegt hij.

'Als morgen drie miljoen Fransen naar Nederland komen, dan hebben we hier ook een probleem', zegt Atilla. Thierry Baudet heeft dan wel gezegd dat hij Europa 'dominant blank' wil houden, echter gaat dit volgens Atilla niet

zoeer om blank of niet-blank, maar hierom: 'Massa-immigratie tast bestaande structuren en samenlevingen aan.' Er ontstaan zo nieuwe groepen in de samenleving en nieuwe structuren en politieke bewegingen zoals Denk, Nida en BIJ1, vult Cengiz aan.

Atilla: 'Als ik nu in jouw huis kom wonen, dan neem ik daar ruimte in. En daarom moet jij nadenken over: wie neem ik in mijn huis, en waarom? Dat geldt ook voor staten, want je wilt toch geen conflict? Heel veel diversiteit creëert conflict. En te veel conflict kan leiden tot een crisissituatie, zoals een burgeroorlog.'

Atilla noemt de oorlog in voormalig Joegoslavië en, net als Cengiz, het uiteenvallen van het Ottomaanse Rijk. 'In Joegoslavië gingen verschillende groeperingen met elkaar een burgeroorlog aan door die diversiteit, terwijl ze allen 'Joegoslaven' waren. En ondanks het feit dat de Armenen en Grieken de elite-bevolkingsgroepen waren van het Koningshuis in het Ottomaanse Rijk, zijn zij alsnog een separatistische burgeroorlog aangegaan tegen

trek bij Turks–Nederlandse

het Rijk. ‘Dat konden ze doen, want het Ottomaanse Rijk bestond uit alleen maar minderheden. Het Ottomaanse Rijk is de natte droom van de moderne linkse stemmer, die geilt op identiteitspolitiek.’

Cengiz en Atilla typeren zichzelf als liberaal-conservatief, waarbij ze vrijheid en identiteit hoog in het vaandel hebben staan. Ze zeggen hierin aansluiting te vinden bij het FvD en Baudet.

‘Ik ben een Turkse Nederlander en moslim, en zeer trots op mijn Turkse én Nederlandse identiteit. Een doorsnee Turk is vanuit de cultuur al liberaal-conservatief, want binnen de Turkse cultuur zijn waarden als identiteit en vrijheid erg belangrijk’, legt Atilla uit. ‘Als er een soortgelijke Thierry Baudet in Turkije was geweest, dan zou ik die ook steunen, maar ook daar is de politiek in de ban van een partijkartel.’

Atilla vervolgt: ‘Conservatisme is wat de menselijke psychologie nodig heeft, want dat gaat over cultuur, de cultivatie van sociale cohesie, saamhorigheid en een gedeeld identiteitsgevoel. Dat is wat een mens tot mens maakt, in tegenstelling tot wat de linkse kerk wil: namelijk stedelingen zonder identiteit, die ze makkelijk kunnen managen. In het geval van Turken uit dat zich in een trots identiteitsgevoel en een solide cultuur - dat is wat we in Nederland ook nodig hebben.’

Jonge, Turks-Nederlandse FvD’ers houden zich bezig met de geschiedenis en sociologie en komen zo uit op het FvD, vertelt Atilla. ‘Maar ook omdat ze beter weten dan hun opa’s, die op cultuurmarxistische partijen stemden.’ Daarmee bedoelt hij de linkse partijen, maar ook Denk.

Atilla: ‘Waarom zou een Turk op Denk stemmen? Denk is progressief, samen met alle andere partijen. En dat terwijl de meeste Denk-stemmers religieus en conservatief zijn. Denk-stemmers zijn eigenlijk CDA-stemmers, net zoals de Turkse AKP - ‘moslim-democraten’ - van Erdogan. De meer

conservatieven zouden eigenlijk op de SGP moeten stemmen.’

FvD komt soms in opspraak vanwege rellen rond vermeend antisemitisme, maar volgens Atilla wordt daar steeds maar geen bewijs voor gegeven. ‘Je ziet alleen maar smaad en laster van de kartelmedia. Antisemitisme komt voor bij extreme ideologieën, zoals het nationaalsocialisme, en bij orthodoxe gelovigen onder de katholieken.’

Ook aantijgingen van racisme door FvD wijst hij van de hand: ‘Kartelpartijen zijn juist discriminerend. Kijk maar naar de toeslagen-affaire en het institutioneel racisme van de kartelpartijen, en in de media. Dat zien we terug aan het feit dat vandaag de dag de meeste Turken en Marokkanen zich nog steeds vervreemd voelen in dit land.’

Baudet als de nieuwe Atatürk

Al in de jaren tachtig en negentig werd duidelijk dat veel Turkse Nederlanders liever op het CDA stemmen dan op linkse partijen, met een weliswaar meer promigrantenstandpunt. Dat vertelt Peter Scholten, hoogleraar Migratie en Diversiteit aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

‘Ook hier was het delen van een gemeenschappelijk conservatief waardenstelsel met respectief voor religieuze achtergronden een belangrijk motief. Maar Scholten voegt toe dat Turkse Nederlanders als Atilla en Cengiz zich niet alleen herkennen in FvD op basis van hun conservatieve standpunten, maar ook door een essentialistisch cultuurbegrip.

‘Ze zien ‘cultuur’ als iets dat vast omkaderd is, iets dat behouden dient te blijven en wat richting geeft aan iedereen binnen die cultuur. Cultuur is voor hen iets absoluuts, waarbij het dan blijkbaar niet altijd heel relevant is om welk cultureel normen- en waardenstelsel het precies gaat. Waar beiden een hekel aan hebben zijn meer dynamische

opvattingen over culturele verandering of, nog erger, culturele vermenging.’

We spraken ook met de Turks-Nederlandse Ali* (23), die sinds 2015 Thierry Baudet volgt en sindsdien altijd FvD stemde, maar nu niet meer. De omgang van FvD met de Nederlandse identiteit raakt volgens Ali bij Turks-Nederlandse FvD’ers aan hoe een Turk met identiteit omgaat.

‘Zijn geschiedenis is zijn identiteit, waar hij trots op is. Het Turkzijn staat voor iemand die destijds meer dan de helft van de wereld had veroverd, die paardenvlees at en paardenmelk dronk - ofwel: een sterke man die die de wereld verovert.’

En ziedaar: de overeenkomsten tussen Kemal Atatürk, de stichter van Turkije, en Thierry Baudet. ‘Ze hebben allebei zo iets van: mijn volk en mijn taal zijn superieur. En veel Turks-Nederlandse jongens die FvD stemmen herkennen Baudet als die sterke man die de wereld verovert.’

De FvD-ideologie gaat ook over het behoud van een soevereine sterke staat, waar geen buitenlandse invloed op wordt uitgeoefend. Ook dit rijmt met de fantasie over Turkije als een sterke soevereine staat met een sterke mannelijke, Atatürk-achtige leider, vertelt Ali. Veel Turkse jongeren zien Thierry Baudet ook als een sterke, mannelijke leidersfiguur.

Maar dan is er nog wel dat ideaal van het oude, ‘boreale Europa’ waar Baudet vol lof over spreekt. Volgens critici is dit een extreemrechts, wit-nationalistisch idee. Daarom vindt Ali FvD inmiddels ook gevaarlijker dan de PVV, omdat FvD volgens hem dichter bij het nazisme komt. Toch kan hij wel verklaren waarom Turkse Nederlanders ook dan nog steeds FvD stemmen.

‘Bij veel Turken zit het geloof dat de Turkse etniciteit het meest superieure is wat er bestaat, en ook ‘zuiver’ moet blijven. Dat komt wel

overeen met de gedachte van Baudet, die een boreaal Nederland wil. Turkse Nederlanders die FvD stemmen vinden eigenlijk dat Nederland blank moet blijven om die superioriteit te waarborgen.’

En die superioriteit zou zich dan moeten uiten in de westerse cultuur. Ali stelt dat bijvoorbeeld vrouwen in het Westen beter af zijn dan elders. ‘Vrouwen kunnen vrijer zijn in een Nederlandse cultuur dan bijvoorbeeld in een Somalische cultuur. In minder vrije culturen zie je wel dat een man gewoon boven een vrouw staat, en dat is hier in Nederland veel minder het geval. Massaimmigratie wordt dus een probleem op het moment dat er vluchtelingen naar Nederland komen, met standpunten die afwijken van de Nederlandse normen en waarden’.

Onder Turkse Nederlanders die FvD stemmen heerst het gevoel dat een Turk beter past binnen de democratische waarden van Nederland dan bijvoorbeeld een Marokkaan of Syriër, zegt Ali. ‘Marokkanen worden conservatiever opgevoed, bij een Turk is dat anders. Die zijn moderner, wordt er dan gezegd.’

Ali’s aanvankelijke liefde voor FvD bekoelde vanwege de vele schandalen waarin de partij verzeild raakte. ‘Eerst koos ik ervoor om geen aandacht te besteden aan sommige uitspraken van FvD-politici, maar nu kan ik dat niet meer. En dat heeft ervoor gezorgd dat ik niet meer op FvD stem.’ Toch geeft Ali aan geen spijt te hebben van zijn FvD-verleden. ‘Het heeft me nieuwe inzichten gebracht en een andere kijk op de wereld.’ ●

**Gefingeerd. Atilla en Cengiz wilden niet met hun namen in wat zij ‘linkse kartelmedia’ noemen.*

***Achternaam bij de redactie bekend. Ali voelt zich gemakkelijker bij enkel een vermelding van zijn voornaam, omdat anders zijn werkgever achter zijn FvD-verleden zou kunnen komen.*

“Woke?” Ik wil niet in een hokje wa

Onlangs hekelden historicus Marcel Rijken en ondernemer Wilco Boender op deze plek dat ze als niet-linkse witte mannen in het hedendaagse debat als ‘fout’ zouden gelden. Zij zien weinig ruimte voor dialoog. We vroegen deze keer aan niet-rechtse biculturele Nederlanders: wat vind je van deze kritiek? En zie jij wél mogelijkheden voor dialoog?

● EWOUT KLEI

Woke-types willen gewoon dat je zwijgt’, zei Rijken, die aangaf dat hij vaak voor racist wordt versleten omdat hij niet ‘woke’ is. Epidemiologe Özlem Bozkurt uit Dordrecht noemt de kritiek van Rijken op ‘woke’ een voorbeeld van hoe mensen al overtuigd kunnen zijn van hun grote gelijk. ‘Ik laat mij niet in een hokje stoppen waarvan ik de definitie niet eens weet.’

Rijken verplaatst zich volgens haar niet in het perspectief van andere mensen. ‘Als je echt wil begrijpen wat mensen van kleur meemaken, moet je openstaan voor andere standpunten. En minder snel oordelen.’

‘We moeten luisteren naar de reële problemen van extreme stemmers, zonder dat we meegaan in het racistische, discriminerende discours’

Op haar beurt probeert Bozkurt zich wel in de hoofden van ‘extremen’ te verplaatsen, vertelt ze. ‘Ik ga in gesprek met deze mensen. Ik wil weten wat hen drijft. Vaak kampen deze mensen met reële problemen.’

Zo hoorde ze laatst een vrouw bij haar in de buurt, die Marokkaanse Nederlanders de schuld gaf van het feit dat haar kinderen geen werk kunnen vinden. ‘Terwijl het de schuld is van het systeem. We moeten luisteren naar de reële problemen van extreme stemmers, zonder dat we meegaan in het racistische, discriminerende discours.’

Wel zijn er grenzen. ‘Als mensen mij of anderen niet in hun waarde laten en het persoonlijk maken, dan is het gesprek meteen afgelopen.’ Als voorbeeld noemt ze diezelfde vrouw bij haar in de buurt, die beweerde dat alle Turkse mannen verkrachters zijn - ook haar zoontjes, die nog op de lagere school zitten. ‘Krankzinnig, als ik er

nu weer over nadenk.’

Boender verweet de media dat ze nauwelijks ruimte bieden aan rechtse geluiden. Dat verwijt is onterecht, meent de epidemiologe. Als voorbeeld noemt ze presentator Jort Kelder.

‘Tijdens de Meilandjes-rel zette Kelder bij *Op1* zomaar een expert weg, die de negatieve opmerkingen van Erica Meiland over moslima’s in een boerka racistisch noemde. ‘Jij beslist toch niet wat racisme is?’, zei Kelder tegen de expert. ‘Dat doet de rechter.’ Ik vond dat raar. Heel vooringenomen. Weer een witte man die beslist of ik iets racistisch mag vinden of niet.’

De grootste mediakanalen hebben nog steeds moeite met talenten van kleur die een eigen mening hebben, vindt Bozkurt. Als voorbeeld noemt ze Talitha Muusse, die weg moest als presentator bij *Op1*.

Boender vertelde ook dat hij op bezoek was in een gevangenis waar Marokkaanse en Antilliaanse Nederlanders oververtegenwoordigd waren. Maar die observatie kun je niet generaliseren naar alle gevangenis, vindt Bozkurt.

‘Bovendien heeft hij niet gekeken naar de redenen waarom in die gevangenis zoveel Marokkaanse en Antilliaanse Nederlanders zaten. Hadden deze jongeren te weinig familieliefde? Problemen met geld? Waren ze slachtoffer van discriminatie? Je gaat echt te kort door de bocht als je de factor discriminatie bagatelliseert. Is dit gemakzucht? Onwil? Gebrek aan empathie?’

Bozkurt stelt dus dat het verhaal van de witte mannen die zich ongehoord voelen eenzijdig is. Ze wil daarentegen dat kritiek op alledaagse discriminatie serieus wordt genomen. Ook al heeft ze een doctorstitel en komt ze uit Vlaanderen, nog steeds hebben veel mensen vooroordelen vanwege haar Turkse roots. Bijvoorbeeld dat ze Erdogan vast wel zal steunen.

‘Turks-Vlaamse vrienden van mij negeren zulk racisme dood, maar ik trek mij het wel aan. Ik wil niet dat mijn kinderen dit weer moeten meemaken, dat ze wéér dezelfde strijd moeten voeren als

zovelen van ons - alleen maar omdat ze een anders klinkende naam hebben. We worden door een groep Nederlanders niet als volwaardige mensen gezien, maar feitelijk als tweederangsburgers.’

Elitaire discussie

Ook de Turks-Nederlandse publicist Hizir Cengiz (onder meer *de Correspondent*) zet kanttekeningen bij kritiek op ‘woke’. ‘Ik snap niet goed wat woke is. Mensen krijgen tegenwoordig heel snel het label ‘woke’ opgeplakt. Maar wat bedoel je daar precies mee?’

‘Mensen van verschillende kleuren kunnen dezelfde strijd aangaan. Het gaat om sociale achterstand’

Waar hij zich wel aan stoort is dat de discussie rond racisme, diversiteit en inclusie ‘haast een soort wetenschap’ is geworden, zegt hij. ‘Ik ben geen expert op dit onderwerp, maar sommige deelnemers verwachten dat je dat wel bent en goed bijhoudt welke begrippen je moet gebruiken. Dat je weet wat je wel en niet mag zeggen. Dat ‘blank’ niet meer mag en dat dit ‘wit’ moet zijn, bijvoorbeeld.’

Het debat over racisme en aanverwante zaken is volgens Cengiz ‘in feite een hele elitaire discussie

arvan ik de definitie niet eens ken'

geworden, die wordt gevoerd aan talkshowtafels, in krantencolumns en natuurlijk in de debatcentra'. Maar: 'Je bent niet inclusief als je mensen diskwalificeert die andere 'verkeerde' woorden gebruiken, omdat deze mensen geen tijd hebben om naar *Jinek* te kijken en om al die artikelen en boeken te lezen.'

Cengiz is betrokken bij een organisatie waar ook een witte hoogopgeleide dame bij zit met diversiteit en inclusie in haar portefeuille. 'Ik zei een keer tegen haar: 'Heel mooi dat iedereen zich veilig moet kunnen voelen mevrouw, maar er zijn ook mensen die de discussie die u voert niet helemaal volgen. Probeer u deze mensen ook mee te nemen?' Ze antwoordde: 'Nee, dat doe ik niet.' Dat vond ik heel typisch.'

Hij vreest voor een tegenreactie op dit soort elitarisme. 'Waar zij als witte vrouw geen last van heeft maar mensen van kleur wel, de mensen die zij zegt te willen beschermen. Ik word er een beetje cynisch van.'

Volgens Cengiz moet je mensen niet meteen diskwalificeren als racist of als islamofob als ze opvattingen koesteren die niet in overeenstemming zijn met de norm. Ook moet je niet miskennen dat mensen deze ervaringen hebben. 'We moeten de gevoelens respecteren van zwarte mensen die Zwarte Piet als racistisch ervaren. Dan moeten we ook het gevoel van witte mensen respecteren die zich ongehoord voelen.'

Vorig jaar schreef Cengiz een column over de laaggeletterde Rosetta Leiendecker, die tegen een heleboel problemen aanloopt. Zo snapt ze veel overheidsbrieven niet en durft ze niet aan te kloppen voor hulp bij 'de hogere mensen, hoge pieten' van het gemeenteloket. Naast Leiendecker zijn er nog 2,5 miljoen laaggeletterden in Nederland. Volgens Cengiz zijn we pas écht inclusief, als we mensen als Leiendecker ook zien staan.

'Het probleem met die sterke focus op kleur is namelijk dat we nu alleen hoogopgeleide mensen van kleur krijgen in de politiek en als

journalist of columnist. Mensen die feitelijk heel erg lijken op de witte politici, journalisten en columnisten, mensen die in soortgelijke buurten opgroeiden, naar dezelfde soort scholen gingen, die zeggen meer diversiteit te willen.'

Hijzelf komt uit de multiculturele Schilderswijk in Den Haag - die kampt met armoede, vroegtijdige schooluitval, criminaliteit en wantrouwen jegens de overheid. Maar de witte, PVV-minnende wijk Duindorp lijkt qua problematiek heel erg op de Schilderswijk, ziet hij. 'Als we ons alleen maar focussen op kleur, zie je deze overeenkomsten niet.'

Iemands kleur maakt voor Cengiz dan ook niet uit, zegt hij. 'Ik wil niet tegenover iemand anders staan omdat die een andere kleur heeft. Mensen van verschillende kleuren en van verschillende etnische en religieuze achtergronden kunnen dezelfde strijd aangaan. Het gaat om sociale achterstand.'

Eenrichtingsverkeer

De Rotterdamse postmedewerker Ahmed Abdillahi heeft door zijn achtergrond een bredere kijk op het leven, legt hij uit. 'Ik kom oorspronkelijk uit Somalië, maar Rotterdam is mijn thuis geworden. Ik heb veel begrip voor andere culturen. Logisch, want Rotterdam is een van de meest multiculturele steden in Nederland, maar helaas is het te vaak eenrichtingsverkeer.'

Veel discussies vermijdt hij tegenwoordig, vertelt Abdillahi. 'Ik werk bij de post, met veel witte mensen uit de lagere inkomensgroepen, die ook vaak laagopgeleid zijn. Dit zijn dikwijls ook niet de meest ruimdenkende mensen, is mijn ervaring. Als je met hen discussieert over bepaalde onderwerpen, dan krijg je racistische doodoeners naar je gezicht geslingerd: 'Als het je niet bevalt, waarom ga je dan niet terug naar je eigen land?' Om die reden ga ik bepaalde gevoelige onderwerpen uit de weg, zoals Zwarte Piet.'

Abdillahi heeft het idee dat de samenleving in twintig jaar enorm is verruimd. 'Eerst kwam Pim Fortuyn, toen Geert Wilders, daarna

'Wat we nodig hebben is meer zelfbeheersing, niet het onderste uit de kan van de vrijheid van meningsuiting willen halen'

kregen we de Zwarte Piet-discussie en nu hebben we allemaal doldwaze complottheorieën waar veel mensen in geloven.' Het wantrouwen tegen moslims groeit, observeert hij.

'Islamofobie komt vaker voor dan je denkt. Bij veel witte Nederlanders staat het boek *Ik ga Leven* van Lale Gül in de boekenkast, viel mij op, dat vol vooroordelen over de islam staat. Dit boek voedt islamofobie, wantrouwen tegen ons moslims. Dat is niet goed.'

Abdillahi is niet direct voor een blasfemieverbod, om moslims tegevoet te komen die vinden dat het beledigen van de profeet Mohammed strafbaar moet worden gesteld. 'Daar is nu helemaal geen draagvlak voor. Wie weet in de toekomst, als de publieke opinie er rijp voor is. Maar wat we op dit moment nodig hebben is meer zelfbeheersing. De vrijheid van meningsuiting moeten we koesteren, maar tegelijk moeten we niet het onderste uit de kan van de vrijheid van meningsuiting willen halen.'

De slogan 'De boel bij elkaar houden' van PvdA-coryfee Job Cohen is een beetje belegen, vindt Abdillahi, maar 'hij heeft wel een punt'. In plaats van de hele tijd met elkaar te discussiëren, op social media, in de kranten en in panels, werken volgens de Rotterdammer individuele gesprekken van mens tot mens veel beter. Abdillahi is hoopvol.

'Mensen weten nu dat de toekomst multicultureel is. Verkleuring is een feit. 'Allochtonen' van nu zijn de Nederlanders van de toekomst. Je moet rekening houden met veranderingen. Met nieuwkomers moet rekening worden gehouden. Als de manier hoe Sinterklaas gevoerd wordt aanstootgevend is voor nieuwkomers, dan moeten we daar ook mee stoppen.'

Ook de viering van de Dodenherdenking, een ander heet hangijzer, moet inclusiever. 'We moeten respecteren dat we op 4 mei de Tweede Wereldoorlog en de Jodenvervolgung herdenken, maar we moeten dit, om nieuwe Nederlanders er echt bij te betrekken, breder trekken. Ik vind bijvoorbeeld ook dat we de vluchtelingen moeten herdenken die zijn verdronken in de Middellandse Zee.'

Abdillahi pleit voor een nieuwe moraal in Nederland. 'Hoe die er precies uit zou moeten zien, dat weet ik niet, maar wel een moraal met meer fatsoen en respect. Daarnaast moeten de media meer verantwoordelijkheid nemen en echte deskundigen uitnodigen aan tafel, in plaats van tegenstellingen op te blazen door steeds maar weer uitgesproken opiniemakers en radicale politici te vragen.'

Hij benadrukt dat Nederland helemaal niet zo liberaal en tolerant is als veel mensen denken. 'Op mijn werk heb ik dit helaas te vaak meegemaakt. Toen we een Surinaamse leidinggevende kregen, werd hij enorm getreiterd door veel witte werknemers omdat ze niet konden hebben dat er een zwarte man boven hen stond in het bedrijf. Witte teamleiders werden daarentegen ontzien. Als dat geen racisme is, dan weet ik het ook niet meer.' ●

LODY VAN DE KAMP

Rabbijn en publicist.

Ongestraft je lesje leren

De rust is wedergekeerd aan de Kerkweg in Giethoorn. De Turkse vlag is van de voorgevel weggehaald. De bewoonster heeft het bord met *'We are discriminated'* achter het raam van de voorkamer verwijderd. Er worden geen kastanjes meer tegen het raam gegoooid. Tijdens het langsfietsen worden geen discriminerende, kwetsende en bedreigende teksten geroepen. Die nare jongens trappen inmiddels niet meer tegen de voordeur bij de Turkse moeder met haar vijftienjarige zoon. Ze zijn nog één keer langs geweest, met een bloemetje.

Binnenkort komt de woning van mevrouw en zoon Yilmaz mogelijk leeg te staan. Zij wonen dan op een andere, veiligere plek in Nederland. Maar wat dan? De beschuldigende vingers wijzen nu al in het rond. De gemeente Giethoorn vraagt zich af hoe dit in vredesnaam heeft kunnen gebeuren.

Waren het alleen die jonge knullen van een jaar of zestien, zeventien, die ernstig over de schreef zijn gegaan? Of ook de politie, die deze heftige vorm van discriminatie en bedreiging ten onrechte heeft afgedaan als 'kattenkwaad'? De bestuurders op het gemeentehuis dan, die niet in de bres zijn gesprongen voor dit gezin? En die Turkse vlag, die de burens

Mevrouw en zoon Yilmaz hebben recht om te zien hoe hun belagers een echte les wordt geleerd

links en rechts 'mateloos irriteerde'? Hoe dan ook: deze casus kan worden toegevoegd aan een steeds langer wordende reeks aan vreemdelingenhaat in ons land.

En na alle spijtbetuigingen? De jongens kunnen kennelijk voor niets anders vervolgd worden dan voor het vernielen van de autospiegel van mevrouw Yilmaz. Verder is er niet echt een strafbaar feit gepleegd. Iedereen gaat weer zijn gang. Zo gauw de winter weer voorbij is, wordt het mooie Giethoorn zoals altijd overspoeld door andere 'vreemdelingen'. Maar die vertrekken aan het einde van de dag.

Wat gaat nu met deze rakkers gebeuren, die ongestraft hun gang hebben kunnen gaan? In gedachten ga ik terug naar 2015. Na een vergelijkbaar voorval door knullen

en meiden tijdens de Dodenherdenking in Hoofddorp belde de bedachtzame politiechef me op: 'Wat moet ik met deze kinderen? Want kinderen zijn het. Als ik de zaak doorzet, komen er veroordelingen. Een Verklaring Omtrent het Gedrag - VOG - kunnen ze wel vergeten. Dus geen stageplekken, geen sollicitatiegesprekken. Weg is hun toekomst.'

Drie maanden zijn we met de groep opgetrokken. Tal van plekken hebben we met die 'kinderen' bezocht. Ja, uren hebben we met elkaar gesproken. Ze namen ons mee in hun netwerk. Het bezoeken van het Achterhuis van Anne Frank was voor hen een keerpunt.

Zo ging het ook met vier Turkse jongeren in Arnhem, die in 2013 vreselijke antisemitische uitspraken deden. Ook zij konden zich aan het

einde van hun leertraject van maanden niet voorstellen dat zij ooit dat afschuwelijke hadden geroepen waarvoor zij veroordeeld hadden kunnen worden en waarmee zij zoveel mensen heel diep hadden gekwetst. Inderdaad, de vervolging kon geseponeerd worden. Hun school maakte de schorsingen weer ongedaan. Zij konden verder met hun toekomst, om daarin als rolmodellen hun verhaal te gaan vertellen. Als waarschuwingen aan leeftijdsgenoten om nooit voor die foute weg te kiezen die zijzelf eerder wel hadden bewandeld.

Giethoorn verdient ook niet minder dan dat deze afschuwelijke zaak, waarbij de autoriteiten zoveel steken hebben laten vallen, op deze manier wordt afgewikkeld. Dit verdienen ook de bewoners, uit wiens omgeving een gezin is weggepest. Dit verdienen eveneens de overheidsinstanties, die elkaar nu slechts schaapachtig aan kunnen kijken over het in gebreke blijven. Bovendien hebben mevrouw en zoon Yilmaz er recht op om te zien hoe hun belagers een echte les wordt geleerd. En de jongens zelf verdienen ook zo'n behandeling, zodat zij te zijner tijd kunnen beamen dat dit hele afschuwelijke avontuur een levensles is geweest die hen altijd bij zal blijven.

Of zij daar ook récht op hebben? Ja, want op die leeftijd zijn ze, hoe je het ook wendt of keert, nog kinderen. Ook voor het strafrecht. •

AMMA ASANTE

Voorzitter Landelijke
Cliëntenraad. Voormalig
lid Tweede Kamer
(PvdA).

Institutioneel racisme en Belastingdienst: niet ontkennen, maar oplossen

Uit een vorige maand gepubliceerd rapport van accountantskantoor PwC blijkt opnieuw dat de Belastingdienst de grondwet heeft overtreden. Het risico op fraude bij de Belastingdienst werd tussen 2014 en 2019 'met enige regelmaat' ingeschat op basis van persoonskenmerken zoals nationaliteit of uiterlijk. Dat gebeurde niet per ongeluk één of twee keer. Het rapport spreekt van 'tientallen gevallen'.

Het was al bekend dat het systeem waarmee de Belastingdienst fraude signaleerde in strijd was met privacywetgeving. We wisten al dat de Belastingdienst bij de toeslagenaffaire de grondwet heeft geschonden. En nu dus weer, maar dan bij de inkomstenbelasting. Hier is niet slechts sprake van 'vooringenomenheid', maar overduidelijk van racisme.

Den Haag ontkent dit nog steeds. Mensen selecteren op basis van persoonlijke kenmerken en nationaliteit is erg, zei staatssecretaris van Financiën Marnix van Rij (CDA) tegen *Nieuwsuur*, maar geen racisme. Hoe kom je daarbij?

Het is net alsof je een kind betrapt op graaien uit een snoepkot waarbij gezicht en handen onder de chocolade zitten, maar het kind

**Eigenlijk te kinderachtig voor woorden
dat de verantwoordelijken dit nu nog
durven te bagatelliseren**

ontkent dat hij aan het snoepen is. 'Nee mam, dat is geen snoep, dat is een beetje overdreven. Het is eigenlijk een wortel.'

Er is sprake van institutioneel racisme wanneer processen, beleid en regels - geschreven én ongeschreven - binnen instituten en organisaties ertoe leiden dat er ongelijkheid is tussen mensen van verschillende afkomst, huidskleur of religie. Of dit nu bedoeld gebeurde of onbedoeld, dat maakt niet uit. Institutioneel racisme gaat niet om het handelen van één medewerker, het is iets structureels. Het is zo overduidelijk dat de Belastingdienst zich hieraan schuldig heeft gemaakt, dat het eigenlijk te kinderachtig voor woorden is dat de verantwoordelijken dit nu nog durven te bagatelliseren.

We zouden geen energie meer moeten verspillen aan deze welles-nietes-discussie, maar direct moeten overgaan naar de oplossing. Er zijn immers mensenlevens mee gemoeid. Gelukkig weten we tegenwoordig niet alleen wat institutioneel racisme is, maar ook wat we ertegen moeten doen. Als de Belastingdienst werkelijk in het reine wil komen met zichzelf en wil laten zien dat de overheidsdienst betrouwbaar is, dan is er geen beter manier dan deze:

- Je kunt processen afschaffen die duidelijk discriminerend gedrag stimuleren, zoals etnisch profileren. Zulke processen kun je ook binnen de Belastingdienst zo inrichten, dat vooroordelen van de medewerkers weinig kans krijgen en de witte norm verdwijnt.

- Een andere oplossing is verantwoording afleggen. De Belastingdienst moet kunnen aantonen eerlijke processen te hanteren. Processen die er niet toe leiden dat groepen mensen op basis van hun afkomst, religie, of huidskleur benadeeld worden, bedoeld of onbedoeld.

Deze verantwoording is het meest effectief als deze niet intern gericht is, aan bijvoorbeeld collega's, maar extern. Aan een organisatie van buiten met autoriteit, waar slachtoffers en ervaringsdeskundigen sowieso deel van uitmaken. Hier ligt een mooie rol voor de honderdduizenden gedupeerden van de Belastingdienst.

Vorig jaar besloot de Tweede Kamer dat er een parlementair onderzoek moet komen naar de toeslagenaffaire. De openbare verhoren zullen voor deze zomer moeten worden gehouden. Het is te hopen dat deze commissie inderdaad tot de conclusie komt dat er sprake is van institutioneel racisme bij de Belastingdienst en dat ze dit van de daken zal schreeuwen.

Het zal helend werken voor de gedupeerden om erkend te worden in de ongrondwettelijke ellende die hen is aangedaan. Bovendien kan deze erkenning het startschot vormen voor een grote schoonmaakactie, die de Belastingdienst dringend nodig heeft. ●

Last van minder vinkjes? We vroegen

Joris Luyendijk wordt zowel geprezen als geheld vanwege zijn boek *De zeven vinkjes*. Goed dat eindelijk een 'zevenvinker' de eigen privileges ter discussie stelt, vinden sommigen. Maar hij loopt nu wel, als toch al welgestelde witte man, binnen met een kopie van het werk van mensen van kleur, zeggen anderen. We vroegen ons maandelijkse panel: wat vind jij? En hoeveel vinkjes heb jij eigenlijk zelf; iets daarvan gemerkt in je eigen loopbaan?

Leontine Vreke (45), salesmanager, wijkraadslid Katendrecht Wilhelminapier Rotterdam, zangeres

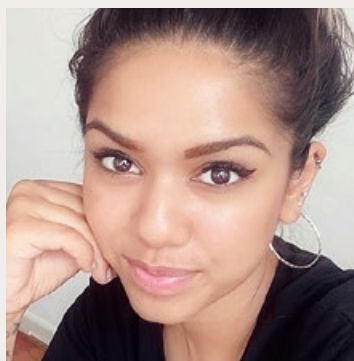
'De kritiek op Joris Luyendijk is terecht. Het is natuurlijk goed dat hij vanuit zijn bevoorrechte positie aandacht weet te generen voor dit onderwerp. Hij wordt meer geloofd, want hij is een witte man. Maar tegelijkertijd geeft hij niet de credits aan Kimberlé Crenshaw, de zwarte vrouw die het begrip intersectionaliteit dertig jaar geleden heeft gemunt.

'Het is pijnlijk om te zien dat wat al die jaren door experts verkondigd is nu opeens wordt gekaapt door een witte man, die doet alsof hij het wiel heeft uitgevonden. Ik zie Luyendijk op een rijdende trein springen, in plaats van dat hij de rijdende trein is. Het zou veel beter zijn geweest als Luyendijk dit boek had geschreven met iemand met minder vinkjes, die meer verstand heeft van dit onderwerp. Professor Gloria Wekker bijvoorbeeld, of

journalist Zoë Papaikonomou. Nu is er echt sprake van *whitesplaining*: een witte man met een heleboel privileges die ons uitlegt hoe het precies zit.

'Of ik zelf nadeel ondervonden heb van het feit dat ik als zwarte vrouw veel minder vinkjes heb dan Luyendijk? Heb je even? Ik kreeg, ondanks het feit dat ik genoeg studiepunten had gehaald, een negatief studieadvies van de decaan op de HES (een hogeschool in Rotterdam, red.). Ik werd geadviseerd om naar het MBO te gaan. Ik week uit naar Inholland om uiteindelijk met een tien voor mijn scriptie af te studeren. En in mijn zoektocht naar mijn eerste bijbaan kreeg ik vaak bij aanvang van het sollicitatiegesprek opeens te horen dat de functie al was vervuld. Dat is me meerdere malen overkomen. Na een tijdje begreep ik dat ik gediscrimineerd werd omdat ik een zwarte vrouw ben.' •

'Ik zie Luyendijk op een rijdende trein springen'

Anushka Sockhradj (28), sociaal werker

'Ik ben een vrouw van kleur, mijn ouders zijn allebei in Suriname geboren en niet hoogopgeleid. Maar voor iemand die welgeteld twee vinkjes heeft ben ik best goed terechtgekomen, vind ik zelf. Ik heb moeten knokken, maar het was wel een strijd van drie stappen vooruit en één terug. Ik moest mij telkens opnieuw bewijzen, mijn charmes in de strijd gooien, zodat ik werd gezien.

'Mensen nemen mij vaak niet serieus. Ze zien mij als een klein bruin schattig meisje. Totdat ik begin te praten, dan zijn ze vaak verbaasd. Stonden mijn werkervaring en diploma's, sociale vaardigheden of iq op mijn voorhoofd geschreven, dan was ik anders benaderd. Zo jammer.

'Soms krijg ik ook racistische complimenten. Bijvoorbeeld dat ik zo goed Nederlands spreek. Terwijl ik deze taal mijn hele leven al spreek. Hierachter zit het vooroordeel dat

'Mijn Surinaamse accent heb ik nu wel afgeleerd'

ik niet echt Nederlands ben. Als kleuter had ik trouwens een onwijs Surinaams accent. Daar was ik mij niet bewust van. Op de lagere school had ik discussies over hoe je elastiek moet uitspreken. Ik zei 'elestiek'. En in Suriname zeggen ze 'zeuven' in plaats van 'zeven'. Mijn Surinaamse accent, dat ik van mijn ouders heb meegekregen, heb ik nu wel afgeleerd. Vaak denken we dat mensen die goed ABN spreken slimmer zijn.

'Met het boek van Joris Luyendijk ben ik blij. Hij mag dan misschien een witte man zijn, maar hij is er wel een die bewust is van zijn witte privilege en dit problematiseert. We moeten ons focussen op zijn boodschap.' •

n het ons multiculturele panel

**Abdessamad Taheri (43),
manager arbeidsontwikkeling**

'Tijdens een studieweekend deden we de 'Privilege Walk'. Je moest dan een stapje vooruit zetten als je een bepaald privilege had, en blijven staan als je dat privilege niet had. Dus als man en hetero deed in een stapje vooruit, maar ik moest blijven staan toen ze vroegen naar onze etnische achtergrond. Ik deed echter twee stappen terug toen het ging over de opleiding van onze ouders. Mensen zeiden tegen mij: 'Nee, je snapt het niet.' Maar ik antwoordde: 'Mijn ouders waren analfabeet.' Opleiding is echt een hele belangrijke factor.

'De analyse van Joris Luyendijk moet genuanceerd worden. Ik ben lid van de PvdA, waar vrouwen een streepje voor hebben omdat men een lijst wil die een goede weerspiegeling geeft van de maatschappij. Vrouwen zijn in de politiek

minder goed vertegenwoordigd, dus maak je meer kans om hoger op de lijst te belanden. Toch is positieve discriminatie geen slechte zaak, want het doel is om structurele ongelijkheid recht te trekken.

'Het is niet zo dat als je minder vinkjes hebt je niks kan bereiken. Ik ken ook oud-klasgenoten met een Marokkaanse achtergrond die nu een topfunctie hebben. Maar weer anderen zijn junk geworden, of zwerver. Zulke grote verschillen in één klas zie je onder autochtone Nederlanders misschien minder snel.

'Hoewel het systeem waarin je opgroeit je leven voor het grootste deel bepaalt, heb je ook eigen verantwoordelijkheid. Dus ja: de overheid moet actief discriminatie bestrijden, maar tegelijkertijd ontslaat het je als individu niet van jouw verantwoordelijkheid zelf iets van jouw leven te maken. Kritisch zijn op het systeem is prima. Nog belangrijker is dat je niet bij de pakken gaat neerzitten en iets van je leven maakt.' •

**'Bij mijn PvdA
hebben vrouwen
een streepje voor'**

**Dimple Sokartara (29),
communicatieadviseur**

'Ik ben hetero en ik heb een universiteitsdiploma. De rest kan ik allemaal niet afvinken. Ik weet 100 procent zeker dat een universiteitsdiploma mij verder heeft geholpen in het leven. Maar ook de weg naar het diploma toe heeft mij enorm geholpen. Dankzij mijn studies heb ik stages mogen lopen, ben ik in het buitenland geweest en heb ik veel kunnen netwerken. Ik denk dat je die toegang tot bepaalde netwerken ook wel kan krijgen als je geen universitaire studie doet, maar dan moet het meer uit jezelf komen. Dan word je niet 'gedwongen' om voor je studie bepaalde activiteiten te doen die je toegang geven tot dat soort netwerken.

'Tijdens mijn HBO- en WO-opleiding heb ik wel heel veel aan netwerken gedaan, en ik denk eerlijk

**'Bicultureel zijn
werkte positief voor
mijn carrière'**

gezegd dat ik dat niet zou hebben gedaan als ik een MBO-opleiding had gedaan. Een WO-diploma leidt ook tot een goede salaris, want zo werkt het systeem voor veel banen.

'Of het moeilijker voor mij was geweest als ik niet hetero was? In de professionele sferen waarin ik mij bevind, denk ik niet dat het een issue was geweest als ik niet hetero was. Dat had niet uitgemaakt. Dat ik een vrouw ben, maakt voor mijn werkgevers ook niet uit.

'Dat ik bicultureel ben, is wel iets dat positief heeft gewerkt voor mijn carrière. Ik heb wel het gevoel dat er een 'positieve' discriminatie bestaat voor het feit dat ik bicultureel ben. Het heeft dan niet zozeer met mijn huidskleur te maken, maar wel met mijn wereldbeeld. Ik kan mijn weg gemakkelijk vinden in Aziatische culturen, maar ook in Westerse culturen. En dat is waardevol bij veel banen die ik heb gehad.' •

**Ibrahim Özgül (38), finance en
project professional**

'Ik heb twee of drie vinkjes. Niet zo veel, dus. En dat heb ik aan het

begin van mijn studie gemerkt. Ik had een duale studie, dus ik studeerde naast een baan. Om een stageplek heb ik wel tweehonderd accountantskantoren gebeld en gemaïld. Maar voor de rest heb ik er persoonlijk geen last van gehad.

'Ik vind het alleen maar goed dat Luyendijk dit doet. Het probleem in Nederland zijn voornamelijk witte mannen met die zeven vinkjes, die alles beter denken te weten hoe alles in Nederland hoort te zijn. Betweterige types die moeite hebben met luisteren naar Nederlanders - van kleur - met minder vinkjes. Hij is er één van en schrijft er een boek over.

'Nu kan je zijn intentie met het boek nooit goed meten of achterhalen. Doet hij uit opportunisme in deze diverse tijden, of is het echt oprecht? Misschien is dat achteraf wel op te maken. Maar toch is het winst dat het probleem vanuit dergelijke witte of zevenvinkjesmannen wordt benoemd.

'Het is nou eenmaal krachtiger als witte mannen het probleem in Nederland van witte mannen aankaarten. Ik geef ze het voordeel van de twijfel. En ik zou ook niet willen twijfelen aan de intenties van mensen, omdat het moeilijk te meten is en dit dus niet objectief kan. Zelfs als het vanuit een slechte intentie is

**'Om een stageplek
heb ik wel 200 keer
gebeld en gemaïld'**

gedaan, denk ik dat het helpt. Als hij hiermee al tien mensen wakker maakt, is dat al een kleine stap in de goede richting.' •

TAYFUN BALCIK

Programmacoördinator
bij The Hague Peace
Projects voor de Armeens
Koerdische Turkse
werkgroep. Lid van de
Nieuw Amsterdam Raad
(Pakhuis de Zwijger).

Gezocht: méér witte mensen die hun eigen vinkjes problematiseren

Een geprivilegieerde witte man als Joris Luyendijk praat over zijn bevoorrechte positie in Nederland en krijgt bijna heel Twitter over zich heen. Een dieptepunt in de strijd voor gelijkwaardigheid in Nederland.

Wat Luyendijk stelt in zijn nieuwe boek over 'de zeven vinkjes' is al gezegd door duizenden mensen van kleur, werd hem onder meer verweten. Dat hij als geprivilegieerde witte man zoveel aandacht krijgt, is dus precies het probleem.

Maar dat geeft Luyendijk zelf ook toe: 'Wanneer ik het zeg, wordt het opgepikt.' Toch zet Luyendijk zijn witte hoogopgeleide privilege in, om een grootschaliger probleem in Nederland aan te duiden.

Maar kennelijk is dat dus ook een probleem op Twitter. 'Nee, hij zou zijn privilege moeten inzetten om andere, minder bevoorrechte mensen' te laten schitteren. Tja, wie zegt dat hij dat niet doet?

Luyendijk brak in een *Volkskrant*-interview een lans voor BNN-presentator Sahil Amar Aïssa. Hij is geschikter voor een leidinggevende functie omdat hij van verder is gekomen, een geheel nieuwe cultuur eigen heeft gemaakt en zich staande heeft weten te houden. Dit pleidooi kan je te vrijblijvend vin-

Luyendijk is niet het probleem, maar een bondgenoot

den. Maar zolang je iets niet benoemt, komt er ook geen verandering.

Verder ken ik Luyendijk niet. Misschien is hij wel die schijnheilige klootzak die nu met zijn vinkjesboek lekker casht en zijn privileges nooit echt inzet om andere, geschiktere personen tot wasdom te laten komen. Toch geef ik hem het voordeel van de twijfel.

Net als Sunny Bergman. Zij kreeg bij haar documentaire *Wit Is Ook een Kleur* ook bijna de hele antiracistische gemeenschap over haar heen. Ze zou na de zoveelste documentaire haar plaats moeten afstaan aan Nederlanders van kleur.

Onzin. Omdat Nederlanders van kleur juist niet het privilege genieten om zo'n documentaire te maken, hebben we juist meer witte mensen nodig die hun eigen witte bevoorrechteheid problematiseren.

Als Turks-soennitische Nederlander die Turks racisme aan de kaak stelt, ervaar ik dit probleem ook binnen Turkse kringen. Ik heb toegang tot ruimtes waar een Koerd, Armeen of Aleviet zich veel te onveilig voelt om Turks racisme te bespreken. Alleen een individu vanuit de geprivilegieerde groep kan dan een broodnodige discussie op gang brengen.

Luyendijk en Bergman zijn dus niet de tegenstander van ongelijkheid. Zij zijn onze bondgenoten. Ik heb veel meer problemen met een universitair hoofddocent als Sjaak Koenis (Filosofie, Maastricht University), die zijn privileges inzet om de ongelijke orde juist te handhaven. In *de Groene Amsterdammer* schreef hij een essay waar hij niet pleit voor 'gelijke kansen, maar passende kansen'.

Toen ik die titel zag was mijn eerste reactie: 'Wat is dit voor semantiek? Zit deze docent de kromme werkelijkheid nou universitair rechts te kletsen?' Na het lezen van zijn essay, dat ik uit frustratie een paar keer liet liggen, was mijn initiële argwaan uitgekomen. Een typisch VVD-verhaal waar de frustratie van de onderklasse wordt afgedaan als rancune, met de mededeling dat ze ook 'een eigen verantwoordelijkheid' hebben om er wat van te maken.

Lees bijvoorbeeld deze passage:

'Aan het huidige ongelijkheidsvertoog kleven drie bezwaren. In de eerste plaats blijft onduidelijk wat nu precies het probleem van ongelijkheid is. Want als ongelijkheid het probleem is, lijkt gelijkheid de oplossing - maar gelijkheid, het gelijk zijn aan anderen, heeft op zich geen morele waarde. Hier is één uitzondering op: gelijk respect in onze democratie, maar dan gaat het niet om gelijkheid maar om gelijkwaardigheid.'

Hmm, even vertaald naar de sociale werkelijkheid: wat is nou het probleem als je je huis uitgezet wordt omdat je de huur niet meer kan betalen? Of dat je minimaal vijftien jaar moet wachten voor een sociale huurwoning? Als je dit niet als problematisch ervaart, dan heb je dit waarschijnlijk niet meegemaakt - of je hebt een hart van steen.

Koenis stelt dat we blij moeten zijn met het huidige Nederland. Want vroeger was het allemaal veel erger. 'Zo bezien lijdt onze democratie niet aan een teveel aan ongelijkheid maar aan een teveel aan gelijkheid', besluit hij zijn essay.

Progressieve witte mannen die net als Luyendijk hun privileges blootstellen, zijn het probleem niet. Het probleem zijn de Koenisjes van deze wereld, die de ongelijke wereld serveren als een prachtig landschap en gelijkheidsstreven verdacht maken. ●

JASWINA ELAHI

Cultuurwetenschapper.
Onderzoeker
Grootstedelijke
Ontwikkelingen aan de
Haagse Hogeschool.

Luyendijk stopt waar het actueel en interessant wordt

Sommige witte mannen in topposities vinden het zeer vervelend om te worden gewezen op de privileges die leiden tot hun succes. Zij geven na een stevige portie zelfreflectie toe dat er misschien toch een kern van waarheid in zit. Ook Joris Luyendijk rekent zichzelf nu tot deze groep.

In zijn nieuwe boek *De zeven vinkjes* komt hij met de 'ludieke uitvinding' dat dit geldt voor mannen met 'zeven vinkjes': minstens één hoogopgeleide of welgestelde ouder, minstens één in Nederland geboren ouder, man, hetero, wit, gymnasium/vwo, universiteit. Zijn lijst illustreert hij met mannen in politieke topposities. Een waslijst zevenvinkers passeert de revue: allemaal mannen die de wind mee hadden in het leven.

Zo'n afvinklijst is overigens niet nieuw. Het is allemaal eerder gezegd, door personen met een migratieachtergrond en door vrouwen, maar die werden nauwelijks gehoord. Denk bijvoorbeeld aan het boek *Hallo witte mensen* (2017), waarin Anousha Nzume uitlegt hoe wit privilege werkt. Dit leidde tot boosheid bij, jawel, witte mensen. Maar Joris heeft de vinkjes mee om er een boek over te mogen schrijven en daarom bieden media zoals *de Volkskrant*, *NRC* en *Buitenhof* hem

Luyendijk vergeet dat personen met een migratieachtergrond steeds meer de cultuur van de witte mannelijke vinkjes overnemen

een podium.

Luyendijk, die van binnenuit weet hoe de zevenvinkers op wit privilege aangebrand kunnen reageren, noemt het geen wit privilege meer, maar een vinkje. Het kwaad-aardige beestje - racisme, seksisme, witte superioriteit - laat hij onbenoemd in de afvinklijst. Dan zou iedereen 'nee' kunnen aanvinken. Zijn zeven vinkjes zijn veiliger. *De zeven vinkjes* is dan ook groots ont-haald.

Mijn grootste kritiek op Luyendijks vinkjes is dat het zo lijkt alsof uitsluiting in de samenleving plaatsvindt op individueel niveau. Maar witte mannen die hij opnoemt als voorbeelden maken deel uit van een bredere politieke elite en delen een bestuurscultuur. Die individuele optiek is ook misplaatst als het gaat om groepen aan de onderkant

van de samenleving, veelal etnische groepen, die te maken hebben met uitsluiting.

Luyendijk erkent dat de vinkjes-elite zichzelf als kwaliteitsnorm ziet: vandaar dat zij diversiteit als een aantasting beschouwt van haar homogene kwaliteitsbegrip. Daar lijden vooral vrouwen en personen met een migratieachtergrond onder. Luyendijk benadrukt ook terecht dat de vinkjes de baas spelen over Nederland, hoewel hij terloops opmerkt dat steeds meer vrouwen langzaam maar zeker tot die elite gaan behoren. Ook personen met een migratieachtergrond zijn steeds meer in de politiek en het bedrijfsleven te zien. En precies daar houdt Luyendijk op, dus net waar het actueel en interessant begint te worden. Want wat gebeurt er met vrouwen en de personen met een migratieachtergrond op het moment dat zij onderdeel worden van de witte mannelijke vinkjes-elite?

Luyendijk vergeet dat personen met een migratieachtergrond, net als witte vrouwen, steeds meer de cultuur van de witte mannelijke vinkjes overnemen om te bewijzen dat zij aan de gestelde homogene kwaliteitsnorm van de witte vinkjes-elite voldoen. Personen met een migratieachtergrond worden in dit proces dus eigenlijk witgewassen, zoals vrouwen zich ook conforme-

ren aan de heersende witte-mannen-vinkjes-cultuur. Daarmee wordt de vinkjescultuur de facto gecontinueerd, hoewel de samenstelling van de elite wel verandert.

Door uitsluiting te individualiseren, houden instituties - politiek, media, onderwijs, wetenschap - sociale en culturele ongelijkheid in stand. Wat we nodig hebben is een fundamentele verandering in de bestaande instituties. Het gelijkheidsbeginsel als uitgangspunt in onze democratische samenleving is kennelijk niet genoeg: de kwaliteitsideologie en het klassenbelang zijn stevig verankerd in de vinkjes-elite.

Vrouwen en personen met een migratieachtergrond kunnen een sociale en culturele verandering teweeg brengen in de vinkjes-elite, wanneer zij daar de ruimte en de ondersteuning in krijgen en wanneer hun meegebrachte perspectieven en expertise ook worden geïncorporeerd in de vinkjescultuur van de elite. Anders verwordt diversiteit tot een achtste vinkje dat slechts zal dienen om af te vinken.

De zevenvinkers zitten echt niet op het op het vinkentouw om iets te veranderen. Zij blijven zichzelf als de kwaliteitsnorm zien. Misschien ben ik pessimistisch, maar zelfs wanneer de diversiteit binnenkort significant toeneemt op topposities, is de kans groot dat deze qua cultuur in wezen niets zal veranderen. Een elite kan wel open zijn voor nieuwe toetreders, maar zij zal haar identiteit niet makkelijk prijsgeven. Zie ook hoe het die belofte over een nieuwe bestuurscultuur is vergaan. •

Antikoloniale critici: Indonesië–rap eenzijdig

BEELD: NIOD

Vorige maand werden de resultaten van het langverwachte onderzoek naar Nederlandse oorlogsmisdaden in Indonesië gepresenteerd. Al sinds het begin van deze langlopende studie bekritiseerden Indonesische historici en antikoloniale activisten de onderzoeksopzet en het gebruik van de term 'extreem geweld'. Wij spraken met drie critici, allen niet overtuigd door de resultaten. 'De opzet van het onderzoek was koloniaal, dus het was ook te verwachten dat de resultaten die lijn zouden volgen.'

port over 'extreem geweld' is te

● FITRIA JELYTA

Het langdurige onderzoek 'Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950', dat in 2017 begon en waarmee 4,1 miljoen euro aan staatssubsidie is gemoeid, is geïnitieerd door het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV), het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) en het NIOD Instituut voor Oorlog-, Holocaust- en Genocidestudies. De twaalf deelstudies die dit grootschalige onderzoeksproject heeft opgeleverd, poogden de koloniale herbezetting door Nederland in Indonesië vanaf 1945-1950 te belichten vanuit verschillende perspectieven. Zo werd er samenwerking gezocht met Indonesische onderwijsinstellingen en wetenschappers.

De onderzoekers concluderen dat de Nederlandse krijgsmacht zich 'als instituut' schuldig heeft gemaakt aan 'extreem geweld', dat structureel werd uitgevoerd op de Indonesische bevolking. Dit ging niet om uitzonderlijke gevallen, oftewel 'excessen', wat de conclusie was van een onderzoek uit 1969 door de inmiddels overleden Nederlandse historicus Cees Fasseur.

De onderzoekers stellen dat het aantal slachtoffers van de zogenoemde 'Bersiap'-periode veel lager ligt dan gedacht. Tijdens deze beginfase van de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd in 1945-1946 zouden naar schatting tot 30.000 Nederlanders en Nederlandsgezinde bevolkingsgroepen - onder meer Nederlanders-Indiërs, Molukkers, Chinezen en Indo-Europeanen - zijn omgekomen door toedoen van Indonesische verzetsstrijders, aldus de oude schattingen. In werkelijkheid gaat

'Als Nederland met dit onderzoek gaat bepalen hoe wij Indonesiërs moeten denken over hun misdaden, dan is dat niet alleen koloniaal maar ook volkomen absurd'

het om 'slechts' vierduizend dodelijke slachtoffers en tweeduizend vermiste personen, zeggen de onderzoekers.

Het totaal aantal Indonesische slachtoffers als gevolg van de koloniale oorlog is door onvolledigheid van bronnen niet met zekerheid vast te stellen, aldus de onderzoekers. De vaak genoemde schatting van 100.000 Indonesische slachtoffers in bestaande literatuur vormt wel een indicatie. Die kwam tot stand op basis van een eerdere berekening, dat er tijdens de zeven maanden na het tweede Nederlandse offensief in december 1948 tenminste 46.000 Indonesische doden vielen. 'Volstrekt duidelijk is dat de verhouding in dodelijke verliezen bij gevechten tussen Nederland en de Republiek *uitermate ongelijk was*', valt er verder te lezen in de samenvatting van het onderzoek.

Rekenschap afleggen met het verleden

Voor Indonesische Nederlanders en Indonesiërs die dit langdurige onderzoek nauw op de voet hebben gevolgd, zijn de conclusies echter niet nieuw. Het 'extreme geweld' dat het Nederlandse leger heeft

toegepast op de Indonesische bevolking was allang bekend in de Indonesische geschiedschrijving, die niet in eerdere Nederlandse onderzoeken werd aangehaald. Dat stelt de Indonesische historicus Hoesein Rushdy. Hij was lange tijd in dienst bij de Universitas Indonesia. Deze universiteit was niet bij het grote dekolonisatieonderzoek betrokken.

'Nederland en Indonesië verschillen fundamenteel in hun visie op de geschiedenis. Indonesiërs vochten voor hun vrijheid en onafhankelijkheid tegen Nederland als koloniale bezetter en agressor. Nederland was het er niet mee eens, en begon een koloniale oorlog om Indonesië te onderdrukken. Nederland zat fout, en wil haar fouten in het verleden nog steeds niet erkennen, onder andere door niet te erkennen dat de Republiek Indonesië officieel op 17 augustus 1945 de onafhankelijkheid had uitgeroepen', legt hij uit.

'Wij Indonesiërs hebben altijd al geweten dat Nederland fout zat in deze geschiedenis. Toen ze voor het eerst in 1602 naar Indonesië kwamen om handel te drijven en vervolgens koloniale bezetters werden, en ook met hun poging tot

herbezetting van Indonesië na 17 augustus 1945. Door het weigeren van de Indonesische onafhankelijkheid dwongen de Nederlanders ons tot een strijd die zij nooit zouden winnen. Dat Nederland rekenschap moet afleggen met zijn foute verleden is dus een Nederlands probleem.'

In een artikel op de Indonesische website *Detik News* zette Rushdy eerder al uiteen waarom hij het Nederlandse onderzoek weigert te erkennen. Het onderzoek zou volgens hem te eenzijdig zijn door het gebrek aan volledige bronnen vanuit de Indonesische geschiedschrijving, mede omdat veel van deze bronnen ook door Nederland zijn vernietigd of in beslag genomen. Daarnaast wil hij niet dat de resultaten van dit onderzoek de publieke opinie in Indonesië zou beïnvloeden. 'Als Nederland met dit onderzoek gaat bepalen hoe wij als Indonesiërs moeten denken over hun misdaden, dan is dat niet alleen koloniaal maar ook volkomen absurd.'

Eerder richtte Rushdy de Indonesische stichting Yayasan Ermelo op, waarin hij samen met Indonesische veteranen van de Siliwangidivisie, de elitedivisie van het Indonesische leger, verbinding zocht met Nederlandse veteranen. 'We deelden elkaars verhalen en respecteerden elkaars standpunten, ondanks de verschillen. Het was een mooi initiatief. We hadden zelfs goed contact met het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH, red.) en gingen op uitnodiging naar Nederland om elkaar te ontmoeten. Andere initiatieven tot verbinding en dialogen tussen Nederlanders en Indonesiërs waren er al geweest, ver voor dit onderzoek. Waarom dan nu weer het verleden oprakelen? Dat vond ik verdacht.'

Open brief

Aan het begin van de presentatie van de onderzoeksresultaten noemde programmadirecteur Frank van Vree de rechtszaken van Stichting Comité Nederlandse ereschulden (Komite Utang Kehormatan Belanda, K.U.K.B.) van de Indonesisch-Nederlandse Jeffry Pondaag als een van de aanleidingen voor het onderzoek 'Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950'.

In 2011 won K.U.K.B. de rechtszaak over Rawagede, een dorp waar ruim vierhonderd Indonesische mannen in 1947 standrechtelijk werden geëxecuteerd door het Nederlandse leger. Daarna volgden andere rechtszaken die de stichting won met behulp van de mensenrechtenadvocate Liesbeth Zegveld van het advocatenbureau Prakken d'Oliveira. De Nederlandse regering betaalde vervolgens een schadevergoeding aan de nabestaanden van de Indonesische slachtoffers en bood haar excuses aan voor de exe-

'De onderzoekers hebben het steeds over 'extreem geweld'. Wat is dan 'normaal geweld'?

cuties in Rawagede.

Verder werd de monografie *De brandende kampongs van generaal Spoor* van de Nederlandse historicus Remy Limpach genoemd als aanleiding voor het grote dekolonisatieonderzoek. Wat echter onbedoemd bleef, is dat het NIMH Limpach in 2013 benaderde om de juridische claims van Stichting

K.U.K.B. 'historisch te verifiëren'. Dit vormt de basis van een van de kritiekpunten die Pondaag en de Indonesisch-Nederlandse Francisca Pattipilohy aanhaalden in de open brief die zij in 2017 schreven aan de Nederlandse regering. De brief werd in drie talen gepubliceerd op de geschiedenisite *Histori Bersama* en ondertekend door 138

mensen, waaronder Indonesische en Nederlandse historici.

'De dubbele rol van het NIMH en Limpach wekken sterk de schijn van belangenverstrengeling', valt er te lezen in de open brief. 'Overigens moet hierbij worden opgemerkt dat het promotieonderzoek van Limpach door een buitenlandse universiteit (de Universiteit van Bern in Zwitserland, red.) is gefinancierd en het NIMH het onderzoek pas heeft omarmd toen de rechtszaken, en de bijbehorende excuses en compensaties, een politieke realiteit waren geworden.'

Net als Rushdy volgde Jeffry Pondaag de ontwikkelingen van het grote dekolonisatieonderzoek nauw op de voet. 'Het uitgangspunt van het onderzoek was niet dat het onrechtmatig was dat Nederland Indonesië als zijn eigendom beschouwde. Waar haalt Nederland het recht vandaan om een land dat duizenden kilometers verwijderd ligt als zijn eigendom te beschouwen?', zegt hij. 'De opzet

van het onderzoek was koloniaal, dus het was ook te verwachten dat de resultaten die lijn zouden volgen.’ Pondaag heeft daarnaast kritiek op het begrip ‘extreem geweld’ dat de onderzoekers gebruiken in hun studie. ‘De onderzoekers hebben het steeds over ‘extreem geweld’. Wat is dan ‘normaal geweld’? En is dat dan wel legitiem? Net zoals zij de indruk wekken dat kolonialisme legitiem is?’

‘Extreem geweld’

Het is begrijpelijk dat er vraagtekens zijn gezet bij het gebruik van de term ‘extreem geweld’, vindt de Nederlandse historicus Peter Romijn, hoofd Onderzoek bij het NIOD en hoogleraar Geschiedenis van de Twintigste Eeuw aan de Universiteit van Amsterdam. Hij droeg bij aan *Talen van geweld*, het deelonderzoek over de stilte, informatie en misleiding in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog van 1945-1949. Deze deelstudie zal deze zomer gepubliceerd worden. ‘Wat het lastig maakt, is dat je als onderzoeker naar een breed scala aan geweldshandelingen moet kijken. Ook is er het gegeven dat mensen zelfs in de context van geweld over de schreef gaan’, vertelt hij. ‘Het is hoe dan ook een koloniale oorlog. Hierbij golden er ruimere normen voor de koloniale machthebbers dan bij een ‘gereguleerde oorlog’ tussen, wat je zou kunnen zeggen, westerse mogendheden. We wilden ons richten op de eindeloze hoeveelheid grootschalige geweld, dat het gevolg was van de oorlog die Nederland is aangegaan om Indonesië terug te veroveren.’ Volgens Romijn maakte de term ‘extreem geweld’ het gemakkelijker om niet te verhullen dat het geweldsniveau van deze oorlog zo enorm hoog was, en dat de inzet van geweld door Nederlandse zijde ook stelselmatig is geweest.

Door sommige critici van het onderzoek wordt het gebruik van de term ‘extreem geweld’ echter gezien als een poging tot het verbloemen van de feiten, omdat de term ‘oorlogsmisdrijven’ juridisch zwaarder wegen. Zo blijkt ook uit de rechtszaken die de stichting K.U.K.B. aanspande - én won - tegen de Nederlandse staat. In de samenvatting van het onderzoek valt bovendien te lezen dat er bewust afstand is gehouden van

‘kaders en begrippen in het toenmalige of hedendaagse internationaal recht’. ‘Dat recht was in deze jaren aan sterke veranderingen onderhevig en het gebruik van dat kader zou daardoor allicht leiden tot ingewikkelde historische-juridische debatten.’ Dit wekt de indruk dat er bewust is gekozen om de term ‘oorlogsmisdrijven’ te vermijden uit vrees voor juridische gevolgen, menen critici.

Toch zouden de bevindingen van dit historische onderzoek bijdragen aan een kanteling in de Nederlandse blik op het koloniale verleden van Nederland in Indonesië, denkt Romijn. Nu kan er niet meer worden gezegd dat het geweld uit slechts ‘excessen’ bestaat. ‘Het onderzoek van Cees Fasseur in 1969 leidde ertoe dat politici en historici konden ontkennen dat het geweld extreem was. Door andere onderzoeken werd Fasseurs bevinding later bijgesteld. Nu zijn er nog maar weinig historici die durven zeggen dat het Neder-

dat doen wij Nederlanders. Wie zich hiertegen verzet heeft geen politiek geschil met ons, maar is een extremist, een crimineel of kwaadwillig’. Het is heel belangrijk om deze context te onderkennen. Want hierdoor konden Nederlandse politici, bestuurders en militairen ook het enorme geweldsniveau van die oorlog verdedigen.’

De rol van kolonialisme

Het koloniale denken sijpelt door in de huidige maatschappelijke discussie over verantwoordelijkheid en dader- en slachtofferschap tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd, ziet de Nederlands-Amerikaanse wetenschapper Annemarie Toebosch. Zij is universitair docent en hoofd van de Dutch and Flemish Studies-afdeling aan de University of Michigan. Net als Hoesein Rushdy ondertekende zij in 2017 de open brief van Pondaag en Pattipilohy. Zij plaatste haar kritiek, gericht aan het NIOD, in een videoboodschap.

‘Stel dat we bij de Holocaust perspectieven van daders gelijkstellen aan die van slachtoffers... Onmogelijk. Waarom hier dan wel?’

landse leger fatsoenlijk heeft opgetreden en dat er een rechtvaardige oorlog werd gevoerd in Indonesië.’

Anders dan eerdere studies plaatst dit nieuwe onderzoek bovendien de koloniale gedachtegang in perspectief, meent Romijn. Deze koloniale mindset had als gevolg dat er in de Nederlandse maatschappij een groot draagvlak bestond om de Indonesische onafhankelijkheid in 1945 te onderdrukken. ‘Nederland wilde Indonesië hoe dan ook domineren. De gedachte daarachter was heel duidelijk: ‘Indonesiërs kunnen niet zelf bepalen wat goed voor hen is,

Toebosch is het eens met de analyse van Jeffry Pondaag en Francisca Pattipilohy, die stelden dat het onderzoek als uitgangspunt had moeten nemen dat het kolonialisme onrechtmatig was, vertelt ze. ‘In het onderzoek werd de nadruk gelegd op meerstemmigheid en het betrekken van verschillende perspectieven om naar de koloniale geschiedenis te kijken. Het uitgangspunt was: ‘Waar twee vechten, hebben twee schuld.’ Wat voor rol heeft het jarenlange kolonialisme van Nederland dan in dit onderzoek? Dat had centraal moeten staan, waardoor je het Indone-

sische leed en de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd niet gelijk kunt trekken met wat er zich afspeelde tijdens de zogenoemde Bersiap’, zegt Toebosch. ‘Aan mijn studenten geef ik onder meer les over de Holocaust. Stel je eens voor dat we in onderzoeken over de Holocaust ook de perspectieven van de daders zouden aanhoren, en gelijkstellen aan die van de miljoenen slachtoffers. Dat is onmogelijk. Waarom wordt het hier dan wel gedaan?’

Volgens Toebosch wordt er in het onderzoek te weinig aandacht gevestigd op de machtsverschillen tussen Nederlanders, Nederlandsgezinde groepen en Indonesiërs. Dit had wel gemeeten, om meer begrip te krijgen in de onrechtmatigheid van Nederlandse wandaden tijdens 1945-1950. ‘In de maatschappij bestaan er altijd verschillende machtsstructuren ten koste van anderen. Door een aanpak van meerstemmigheid te hanteren in deze context ben je niet inclusief, maar ga je voorbij het probleem: namelijk dat kolonialisme een grote schending is van mensenrechten die op geen enkele wijze goed gepraat kan worden.’

Pondaag is het daar helemaal mee eens. ‘De vraag is nu of al deze bevindingen tot gevolg hebben dat Nederland eindelijk 17 augustus 1945 erkent als de officiële Onafhankelijkheidsdag van Indonesië. Maar ook of het gaat leiden tot een beter besef van de Nederlandse wandaden, en uiteindelijk tot herstelbetalingen aan Indonesië’. De voorzitter van Stichting K.U.K.B. zegt hoe dan ook door te gaan met zijn strijd voor gerechtigdheid voor de Indonesische slachtoffers en nabestaanden.

Onlangs heeft Stichting K.U.K.B. gebroken met advocate Liesbeth Zegveld, als gevolg van een meningsverschil over de te volgen strategie. Pondaag vertelt dat zijn stichting nu dringend op zoek is naar een andere advocaat om K.U.K.B. juridisch bij te staan in de vele rechtszaken die hij van plan is aan te spannen tegen de Nederlandse staat. ‘Ik heb onlangs van het NIMH een lijst gekregen van nog eens 830 namen van Indonesische slachtoffers die standrechtelijk werden geëxecuteerd in de periode 1945-1950. Dit is nog maar het begin.’ ●

TINEKE BENNEMA

Journalist en historicus.

Verkrachting: vergeten oorlogsmisdaad in Indonesië

INDONESISCHE VROUWEN ZWAAIEN MET ZOWEL NATIONALISTISCHE ALS JAPANESE VLAGGEN IN 1942 (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS, KITLV)

Nederlandse militairen maakten zich tijdens de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog (1945-1949) niet alleen schuldig aan executies, martelingen en plunderingen, maar ook aan verkrachtingen. Verkrachting in oorlogsgebied werd na de Eerste Wereldoorlog al als oorlogsmisdaad aangemerkt, maar de Nederlandse krijgsraad was voortdurend op zoek naar omstandigheden om de straf te verzachten.

In 1948 werd een vrouw uit Tangoel op Java verkracht door een Nederlandse soldaat. De krijgsraad oordeelde: zes maanden gevangenisstraf. 'Beklaagde leed ten tijde van het delict aan licht psychische alteratie als gevolg van een aanrijding met een trein; voorts een zeer gunstige beoordeling van zijn commandant.' In datzelfde jaar werd in Dessa Baloeng een meisje van elf jaar door een militair 'in een leegstaande *goedang*' - opslagplaats - verkracht. De straf? Elf maanden, met aftrek van voorarrest.

Een verkrachtingszaak die de Nederlandse krijgsraad zeer hoog opnam, betrof een meisje van tien jaar uit Soekorwirjo in 1948. De soldaat werd veroordeeld tot een jaar en vier maanden gevangenisstraf. Toevoeging van de krijgsraad: 'Ook in de *dessa* (dorp) wordt het violeren van jeugdige meisjes als een plundering van eer beschouwd.' Blijkbaar was het nodig duidelijk te maken dat verkrachting universeel een misdaad is.

Genoemde voorbeelden staan

Het zou de nog levende veteranen die zich aan verkrachting schuldig hebben gemaakt sieren als ze alsnog hun diepe persoonlijke spijt betuigen

in de 'Excessennota' van historicus Cees Fasseur uit 1969, met daarin een twintigtal gevallen van gemelde en behandelde verkrachtingen. Op een totaal van 200.000 soldaten een verdacht laag aantal. Verder wordt nergens ook maar met enige compassie over de slachtoffers geschreven. Of hoe verkrachting hun levens moet hebben beïnvloed. Enige vorm van genoegdoening, excuses, of compensatie werd blijkbaar niet noodzakelijk gevonden.

Journaliste Christina Lamb betoogde vorig jaar in *Trouw* dat verkrachting altijd als bijzaak wordt gezien in een oorlog. Dit, terwijl meisjes en vrouwen naderhand vaak als paria's worden behandeld.

Het recente rapport over 'het extreme geweld' van de Nederlandse soldaten in Indonesië toont dat ook verkrachtingen door het Koninklijk Nederlands Indisch Leger en de Koninklijke Landmacht stelselmatig waren. Toch sneeuwde verkrachting onder, in tegenstelling tot executies, martelingen, plunderingen die Nederland tijdens de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog had begaan, in het nieuws over dit rapport.

Veteranen repten helemaal niet van verkrachtingen, schreef historicus Gert Oostindie in zijn boek *Soldaat in Indonesië 1945-1950* (2015). Nederlandse militairen gaven toe dat ze regelmatig seks hadden met Indonesische vrouwen, maar uitsluitend tegen betaling. Zo lezen we dat 'het toch echt alleen maar de Indonesische rebellen waren die verkrachtten'. Overigens klaagden de mannen wel over de vele geslachtsziekten die ze opliepen.

Oostindie wijdt uiteindelijk slechts één pagina aan zes gevallen van verkrachting. Daaronder ook een groepsverkrachting in Katjen door twintig militairen - waaronder zich ook hoge officieren bevonden - die een twaalfjarig meisje hadden verkracht. Deze groepsverkrachting is niet in de 'Excessennota' terug te vinden, wat wederom aantoont hoe beperkt deze was.

In deze nota staan drie gevallen van twaalfjarige meisjes die zijn verkracht. De daders zijn zeer licht

bestraft, met uitzondering van een soldaat die ook het zontje van het slachtoffer vermoordde. De verzachtende omstandigheden buitelen over elkaar heen. Zo was 'beklaagde's ongelukkige gezinsleven, waardoor het hem dikwijls aan kracht ontbreekt zichzelf onder controle te houden' een overweging voor strafvermindering. En: 'Was net terug uit voorste lijn, heeft een schoon strafboek en verricht zijn dienst goed.' De meeste militairen konden gewoon weer in het leger terugkeren.

Ook werden zaken geseponeerd bij gebrek aan bewijs, waaronder die van plundering, moord, vernieling en verkrachting in een geïmproviseerd plaatselijk ziekenhuis in Peniwen, Oost-Java. Toen het Comité Nederlandse Ereschulden van Jeffry Pondaag in 2014 de kwestie voor de rechter bracht met het slachtoffer van groepsverkrachting, mevrouw Tremini, bleek dat er genoeg bewijsmateriaal was. Tremini ontving in 2016 het luttele bedrag van 7.500 euro. Advocaat Liesbeth Zegveld had 50.000 geëist.

Tremini is de enige vrouw aan wie, zij het ontegenlijk krenterig, recht is gedaan. Ze vertelde in de rechtbank hoe ze zich schaamde en hoe moeilijk het was haar leven weer op te pakken.

Het zou de nog levende veteranen die zich aan verkrachting schuldig hebben gemaakt sieren als ze alsnog hun diepe persoonlijke spijt betuigen voor hun misdaden. Het nieuwe historisch onderzoek toont de stelselmatigheid van de verkrachtingen aan. We zullen nooit weten hoeveel vrouwen en meisjes verkracht zijn, maar als symbool van het onrecht dienen de namen van de dorpjes uit de 'Excessennota' waar dit plaatsvond en waarvan we nu weten dat het een veelvoud hiervan moet zijn geweest: Peniwen, Soemedang, Soekaboemi, Poerwokerto, Lawang, Passar Minggoe, Banjoemas, Soekowirjo, Djember, Soenga, Soerabaja, Tjembalang, Grendoeng, Krawang, Makassar, Dessa Baloeng, Wonosob en Pemotan. •

GERT JAN GELING

Publicist. Kernlid van de denktank Liberales. Onderzoeker aan het Leids Universitair Centrum voor de Studie van Islam en Samenleving dat verbonden is aan de Universiteit Leiden.

Waarom wordt het kolonialisme van China en Rusland nooit benoemd?

Een oproep tot boycot van de Olympische Winterspelen in China. Chinese dreiging richting Taiwan en onderdrukking van de Oeigoeren. Een dreigende Russische inval in Oekraïne. Russische gastoevoer die stokt. Een grootschalige Russische militaire oefening voor de kust van Ierland. Wie het nieuws een beetje volgt over Oekraïne en de Winterspelen, die krijgt het idee dat we misschien in een nieuwe Koude Oorlog beland zijn met Rusland en China.

Wanneer media, politiek en wetenschap China kritisch benaderen, dan gaat het vooral over de interne Chinese mensenrechtensituatie. Van Xingjiang tot Tibet en van verdwenen toptennister Peng Shuai tot aan de Falun Gong: mensenrechten staan in China ernstig onder druk. Hierover maken we ons terecht zorgen, temeer omdat China een wereldmacht is die bovendien steeds machtiger wordt.

Rusland daarentegen lijkt steeds meer op een wereldmacht in verval. Maar een kat in het nauw maakt rare sprongen. De kritiek op Rusland richt zich dan ook voornamelijk over de agressie van het land jegens zijn buurlanden, al mogen we de wijze waarop Poetin met de Russische interne oppositie omgaat

Rusland en China zijn niet slechts landen die de mensenrechten schenden

niet vergeten. De agressie van de afgelopen vijftien jaar tegen Georgië en Oekraïne, maar ook de hulp bij het neerslaan van protesten in Belarus en Kazachstan tonen dat dat Rusland nog steeds controle over zijn buurlanden uit wil oefenen. Kritiek op en sancties tegen Rusland zijn dus ook van groot belang.

Maar onbenoemd in de kritiek op beide landen blijft één aspect, dat een deel van de misdragingen intern en op het internationale toneel verklaart: hun kolonialisme. Wanneer we het hebben over kolonialisme, dan denken we vaak aan ons eigen verleden en dat van andere Europese landen als België, Engeland, Frankrijk, Spanje en Portugal. Daarnaast krijgen ook Israël ('kolonisatie van Palestina') en de Verenigde Staten ('imperialisme') geregeld vanuit de wetenschap en de media het verwijt (neo-)koloni-

ale machten te zijn.

Kritiek op het kolonialisme is altijd kritiek op het Westen. Op zich niet onlogisch, gezien het verleden van deze landen. Maar waarom worden China en Rusland eigenlijk nooit bekritiseerd met betrekking tot hun kolonialisme in het verleden, maar ook in het heden? Waarom treft hen hooit het verwijt (neo-)koloniale machten te zijn?

Welke koloniën hebben we het dan over? Onderscheid is nodig tussen kolonialisme overzee en kolonialisme thuis. West-Europese landen hadden overzeese koloniën. Maar in de periode 1500-1950, de tijd van het kolonialisme, waren China en Rusland ook rustig aan het koloniseren. Rusland richting het oosten, China richting het westen. Zo werden over de eeuwen allerlei landen en volkeren gekoloniseerd en opgeslokt in de Chinese (Dali, Hui, Oeigoeren en Tibetaanen) en Russische (Eesten, Letten, Litouwers, Oekraïners en Tataren) rijken.

Dit verklaart veel van de bezettingen en conflicten rondom Rusland en China. Het uiteenvallen van de Sovjet-Unie was dan ook eigenlijk een vorm van dekolonisatie. Oekraïne zou je in zekere zin het Indonesië van Rusland kunnen noemen. Russische nationalist zien Oekraïne ook nog steeds als

een onderdeel van Rusland.

China is nooit gedekoloniseerd - alleen Vietnam heeft zich eeuwen geleden losgemaakt van China - en daarom spelen bezettingskwesties rondom Xinjiang (vroeger: Oost-Turkestan) en Tibet nog steeds. Bovendien hoopt China nog steeds op inlijving van Taiwan, dat als een afvallige provincie wordt beschouwd. De geestelijke dekolonisatie die in de twintigste eeuw vat kreeg op het Westen, en tot op heden hier nog steeds speelt, heeft daar nooit plaatsgevonden. Rusland wil weer opperheerschappij over Oekraïne en de andere voormalige Sovjetrepublieken; China drukt elke neiging tot separatisme met harde hand de kop in.

Juist daarom is het zo belangrijk dat we Rusland en China bekritisieren. Het zijn niet slechts landen die de mensenrechten schenden, het zijn ook koloniale machten. Hun kolonialisme in het heden - vergeet het neokolonialisme van China in Afrika niet - is niet minder erg dan ons koloniale verleden. Tegen de Oeigoeren vindt zelfs een genocide plaats. Journalisten, wetenschappers en intellectuelen met de mond vol van kritiek op het Europese verleden, op de VS en op Israël zouden er daarom goed aan doen om ook eens kritisch te reflecteren op China en Rusland. •

Hoe China, tot in Nederland aan toe,

FALUN GONG-LEDEN PROTESTEREN TEGEN DE CHINESE COMMUNISTISCHE PARTIJ OP DE DAM IN AMSTERDAM, 2021 (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / DONALD TRUNG QUOC DON)

De onderdrukking van de Oeigoeren staat, zeker met het oog op de Winterspelen in Beijing, torenhoog op de agenda. Dat geldt minder voor de Chinese onderdrukking van de spirituele Falun Gong-beweging. Kampen, martelingen en, eenmaal gevlucht, alsnog in de gaten worden gehouden en vreemde telefoontjes krijgen: China hanteert dezelfde tactieken als bij de Oeigoeren om de ooit zo bloeiende Falun Gong-beweging uit te roeien en op te jagen, tot in het buitenland aan toe. Wij spraken (Chinees-)Nederlandse Falun Gong-aanhangers. 'Er zijn mensen die ons in de gaten houden als we flyeren.'

op leden van de Falun Gong jaagt

Een aantal Westerse landen - ook Nederland - heeft geen politieke afvaardiging naar de Winterspelen in Beijing gestuurd.

Nederland beroept zich officieel op corona, maar onder meer Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Australië en Canada stellen onomwonden: dit komt door de Oeigoerenkwesie. De onderdrukking van de Falun Gong-beweging, een spirituele beweging die door miljoenen Chinezen werd aangehangen, is minder bekend.

Falun Gong-beoefenaars worden ruim twintig jaar vervolgd en geïntimideerd door het communistische regime, in China en daarbuiten. 'De vervolging is even erg als in 1999, toen het allemaal begon', zegt de Nederlandse mensenrechtenactivist en Falun Gong-beoefenaar Peter Houben, 'maar je leest er tegenwoordig bijna niets meer over in de kranten. Terwijl wij als Falun Gong-beoefenaars buiten China vrijwel dagelijks berichten krijgen over mensen die worden doodgemarteld.'

In 1992 werd Falun Gong, ook wel bekend als Falun Dafa, voorgesteld aan het Chinese publiek door geestelijk leider Li Hongzhi. De beweging zegt te staan voor waarachtigheid, mededogen en verdraagzaamheid. Falun Gong, het praktische gedeelte, bestaat uit vijf qi-gongoefeningen - lichaamsoefeningen om lichaam en geest te verfijnen en zo met jezelf in balans te komen. Falun Gong verschilt nauwelijks van andere qi-gongoefeningen, zoals Tai Chi. De belangrijkste verschillen: Falun Gong is gratis - een reden waarom China eind jaren negentig tussen de 70 en 80 miljoen Falun Gong-beoefenaars telde -, en de Falun Dafa-filosofie die mensen er gratis bij krijgen.

Toenmalig partijleider Jiang Zemin maakte zich eind jaren negentig grote zorgen om de grote populariteit van Falun Gong, ook bij sommige leden in de top van de Communistische Partij. Hij

'We krijgen vrijwel dagelijks berichten over mensen die worden doodgemarteld'

beschouwde de beweging als een gevaar voor de staat. In China kun je christen, moslim of andersgelovige zijn, maar met mate. Zodra de Communistische Partij het gevoel heeft dat een religie of filosofie te invloedrijk wordt, of mogelijk leidt tot disloyaliteit of separatisme, grijpt de overheid in. Het feit dat de spirituele filosofie van Falun Gong niet strookt met de materialistische communistische leer is ook een reden waarom het regime de beweging keihard de kop probeert in te drukken.

'Eén van de pijlers van het communisme is om alles wat naar religie riekt te onderdrukken, want dat is volgens Karl Marx immers opium van het volk', vertelt Houben. 'Mensen die zich verdiepen in het

spirituele worden als een bedreiging gezien. Daarom is het doel van de partij ook om mensen die er een ander geloof dan het communistische geloof op na houden, te breken. Ze moeten hun geloof feitelijk verloochenen. Falun Gong-beoefenaars worden net als Oeigoeren en christenen naar heropvoedingskampen gestuurd, waar ze worden gebrainwasht. Je kunt vrijkomen als je een verklaring ondertekent waarin je je geloofsovertuigingen verloochent.'

Sinds 1999 zijn honderdduizenden Falun Gong-beoefenaars in China opgesloten in gevangenis, heropvoedingskampen en andere detentiecentra. Volgens een schatting van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken

bestond de helft van de ongeveer 250.000 werkkampgevangenen in 2008 uit Falun Gong-aanhangers, waarmee ze vervult de grootste groep gewetensgevangenen vormden. Nu zijn de islamitische Oeigoeren dat, waarvan er meer dan een miljoen in heropvoedingskampen opgesloten zitten.

China maakt zich volgens critici bovendien schuldig aan het roven van organen van Falun Gong-aanhangers. China-deskundige en mensenrechtenonderzoeker Ethan Gutmann schat dat er tussen 2000 en 2014 meer dan 64.000 Falun Gong-gevangenen slachtoffer zijn geweest van orgaanroof.

De Falun Gong-beweging in China is als gevolg van de zware vervolging nu ondergronds gegaan, zegt socioloog en Chinadeskundige Eric C. Hendriks. 'In Hong Kong kom je hen regelmatig tegen, want daar is meer vrijheid. In China zelf ben ik wel eens aangeklampt door Falun Gong-aanhangers, die mij vertelden dat ze van de beweging waren. Maar dit deden ze altijd stiekem, uit angst dat andere mensen hen zouden horen.'

Hendriks geeft aan dat de beweging in China weliswaar enorm verzwakt is, maar niet compleet vernietigd. 'Nu, 25 jaar later, bestaan ze nog steeds. De meeste aanhangers tref je nu aan in Hong Kong en in de Verenigde Staten, onder de Chinese diaspora.'

Houben schat dat er in Nederland tussen de vijftig en honderd Falun Gong-aanhangers zijn. Sommigen zijn Chinese Nederlanders, anderen zijn vluchtelingen uit China, en weer anderen zijn witte Nederlanders zoals hemzelf. Ze hebben bijna allemaal te maken of te maken gehad met de 'lange arm van Beijing', zegt hij.

'In de beginjaren van de vervolging in China werd de Falun Gong-beweging in Nederland ook lastiggevalen', vertelt Houben. Het ging onder meer om 'vreemde telefoontjes'. Houben heeft de indruk dat deze intimidatie nu minder is geworden. 'Ik hoor er mensen niet

FALUN GONG-PROTEST IN BERLIJN, 2021 (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / STREETSHREWD)

meer over.' Maar dit betekent niet dat alles nu koek en ei is.

'Ik kom China niet meer in. Enkele jaren geleden was ik op reis naar de Filipijnen, via Beijing. Maar op de luchthaven van Beijing werd ik er - als Falun Gong-sympathisant - uitgepikt door de douane. Ik mocht niet doorreizen naar mijn bestemming, maar werd op het eerste vliegtuig terug naar Nederland gezet.'

Van toeristentrekker naar banneling

Ook de Chinees-Nederlandse Ping Baas (64) was slachtoffer van de lange Arm van Beijing. Ze is een Falun Gong-beoefenaar uit Amsterdam en getrouwd met een Nederlandse man. Baas werkte voor een Nederlands reisbureau, gespecialiseerd in China-reizen. Maar in 2009 kwam hier plots een einde aan, toen de Chinese geheime dienst haar ontvoerde in Beijing.

'Ze stonden voor mijn kamerdeur. Ik probeerde de deur dicht te doen, maar ze duwden hem met kracht open. Ze namen mij mee het hotel uit. We vertrokken in een zwarte Audi en reden naar hotel Lu Hong in het zuidelijke deel van Beijing. We gingen door de zijdeur naar binnen.'

Baas moest in een grote kamer zitten. De agenten vertelden haar allerlei dingen over haarzelf. 'Ze lieten zien dat ze alles wisten en wilden me daarmee intimideren. Ze zeiden: 'Als je ons niets vertelt, moet je niet denken dat je nog naar China terug kan komen.' Ze wilden dat ik alles zou vertellen, ook over Falun Gong. Toen ik zei dat ik echt een geestelijk en lichamelijk voordeel had door het beoefenen van Falun Gong, vertelden zij mij hoe zij dachten over de beweging. Hierna volgde allerlei zwartmakerij, leugens en negatieve dingen. Ze proberen je door dingen te vertellen je te laten twifelen over de goedheid van Falun Gong. Ook wilden ze dat ik toegaf de Chinese wet te overtreden. Ik ontkende, want in de Chinese grondwet staat dat vrijheid van meningsuiting en vrijheid van geloof het recht is van iedereen.'

Baas werd tot vijf uur in de ochtend wakker gehouden. 'Zij wisselden elkaar af en sliepen wel. Ze

FALUN GONG-PROTEST VOOR HET EUROPEES PARLEMENT IN BRUSSEL, 2016 (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / NIVENT2007)

verhoorden mij per tweetal, zelfs als ik naar het toilet wilde ging er iemand mee.' Pas toen Baas een verklaring ondertekende, waarin ze beloofde dat ze de komende tijd niet over Falun Gong zou praten in China, werd ze vrijgelaten. Dat was om half zeven in de ochtend.

Nog geen twee weken later werd Baas in Shanghai opnieuw lastiggevalen door de geheime dienst. 'Bij een toeristische attractie zag ik iemand met een kaart van een gids, maar ik kon zien dat het geen gids was', vertelt ze. Baas besloot bij een Nederlandse collega in de hotelkamer te overnachten, maar werd alsnog opgepakt.

gesteld was dat ze speciaal voor haar van Beijing naar Shanghai waren gereisd. De agenten wilden dat ze hen zou vertellen wie ze allemaal had gesproken over Falun Gong, en ze moest alweer toegeven dat ze de Chinese wet had overtreden. Baas weigerde opnieuw, waarop de agenten opeens haar broer en nichtje, die in China wonen, lieten binnenkomen.

'Zij waren speciaal vanuit Beijing naar Shanghai gekomen om met mij te praten. Zij moesten met mij spreken om me over te halen mee te werken. In China doen ze dat vaker. Ze laten familie komen om op je gevoel in te spelen en je zo

'Nu kan ik niet meer naar China'

'Mijn collega vroeg wat ze voor mij kon betekenen, maar de politie zei dat ze zich er niet mee mocht bemoeien.' Baas werd naar een hotel gebracht in de buurt. Ze kwam dezelfde agenten weer tegen. 'Wat vind je ervan, dat je ons terugziet?', vroeg een van de agenten. Baas antwoordde dat ze teleur-

over te halen. Ik heb met hen gesproken. Maar dit had geen effect. Zij gingen de kamer uit en drie agenten gingen verder met me praten. Toen ook dit niet het gewenste resultaat had, werd ik alleen gelaten met mijn nichtje. Uiteindelijk gaven ze het op, ze konden niet bereiken wat ze wil-

den. Ik zei: 'Ik begrijp het niet. Ik ben zo'n klein vrouwtje. Waarom zijn jullie bang voor mij? Ik ben maar een beoefenaar van Falun Gong. Waarom zijn jullie bang voor Falun Gong?'

Uiteindelijk werd Baas om vijf uur in de ochtend opnieuw vrijgelaten. Een dag later vloog ze terug naar Nederland. 'Nu kan ik niet meer naar China', vertelt Baas verdrietig, 'en kan ik de toeristen niet meer laten zien hoe China is.'

In Nederland, maar geknakt door China

Mona Zhimin Tang (52) kan hierover meepraten. De Chinese emigreerde in de jaren negentig naar Nederland en woont nu sinds enkele jaren in België, maar heeft alleen een Chinees paspoort. In 2005 reisde Tang naar China, samen met twee mensen van de Empowerment Foundation, een Nederlandse ontwikkelingsorganisatie. Op de eerste avond in Guiyang werd ze in de lobby van het hotel klemgezet door twee mannen en vrouwen.

'We verlieten het hotel via een geheime tunnel, waarna ze mij in een auto duwden. Vervolgens werd ik naar een onbekende plek gebracht waar ik werd ondervraagd. Ze vertelden dat ze mij al jaren in de gaten hielden, toen ik in Beijing studeerde eind jaren tachtig. Ze noemden ook de namen van mijn kinderen.' Om zes uur in de ochtend werd ze vrijgelaten. De ondervragers boden Tang een telefoon aan, maar ze weigerde deze aan te nemen. 'Hier was vast mee geknoeid, om mij te traceren.'

Later die maand werd Tang in Beijing opnieuw opgepakt door de geheime dienst. Ze werd geblinddoekt in een auto geduwd. Ze kwamen in een ondergrondse ruimte terecht vlak achter de Verboden Stad, waar allerlei mannen haar stonden te filmen. Ze werd in een kamer achter tralies gezet, op een metalen stoel. 'Mijn ondervragers hadden elektrische kabels waarmee ze mij konden martelen, maar gelukkig deden ze dat niet. Ik werd 24 uur lang door verschillende mensen verhoord.'

Een van de agenten die haar ondervroeg, sprak ook een beetje Nederlands. Hij had haar bespio-

neerd in Nederland en foto's van haar kinderen gemaakt. De vrouwelijke ondervragers waren het gemeentst, aldus Tang. 'Ze zeiden dat ik dom was omdat ik van het platteland kom. Ook was ik slecht omdat ik getrouwd was met een Nederlandse man.' Na 24 uur werd Tang vrijgelaten. 'De vrienden die met mij waren meegereisd hadden de Nederlandse ambassade ingelicht. Nederlandse journalisten, waaronder mijn vriend Frénk van der Linden, oefenden druk uit op de Nederlandse regering, die die vervolgens er bij China aandrang om mij vrij te laten. Ook mijn nu ex-man zette zich voor mij in.'

Terug in Nederland werd Tang nog steeds in de gaten gehouden door de Chinese geheime dienst, vertelt ze. 'Vermoedelijk werden we afgeluisterd, want er gebeurden allemaal vreemde dingen met onze telefoons.' Tang en haar gezin verhuisden daarop naar België. Maar het redde haar huwelijk niet. Nadat het consultancybedrijf van haar man failliet ging werd hij depressief en besloot hij van haar te scheiden. Tang verloor zelf haar zzp-contract bij de Fontys Business School in Eindhoven.

'Eerst werd er door de Chinese ambassade in Den Haag druk uitgeoefend op de school om de samenwerking met mij te verbreken. Dat wilde het schoolbestuur niet, maar uiteindelijk moest ik toch vertrekken omdat er opeens geen Chinese studenten meer kwamen.'

Er waren ook openlijke bedreigingen. In 2016 demonstreerden Tang en andere Chinese Nederlanders in Den Haag tegen de Chinese Communistische Partij. 'Opeens werden we lastiggevalen door handlangers van de regering, die waren opgestoot door de Chinese ambassade. Ze worden betaald om mensen zoals ik lastig te vallen. Een van hen dreigde mij om mijn organen eruit te halen. Waarmee hij feitelijk toefag dat de verhalen over de illegale orgaanhandel waar zijn, dat China handelt in de organen van Falun Gong-beoefenaars.'

Sinds 2016 zoekt Tang de confrontatie met het Chinese regime niet meer op. 'Ik demonstreer niet meer in Nederland en België, ik praat ook niet meer met de media.

'Ik werd 24 uur lang door verschillende mensen verhoord'

Jij bent de eerste met wie ik weer wil praten, omdat mijn verhaal belangrijk is om verteld te worden.'

Overlever van de Chinese kampen hel

Yen Zaho (50), die in 2014 naar Nederland is gevlucht, heeft bijna tweeënhal jaar in een communistisch heropvoedingskamp gezeten. In 1995 begon ze met het beoefenen van Falun Gong. 'Aanvankelijk wist ik weinig van de ideeën van Falun Dafa. Die ontdekke ik pas toen de beweging werd vervolgd.'

In 2008 werd Zaho gearresteerd. Toen ze een geprint boek over Falun Gong aan een bewaker had gegeven, werden op dat moment camerabeelden van haar gemaakt. De autoriteiten stuurden Zaho eerst naar de gevangenis, daarna belandde ze in een werkkamp.

'Het was een verschrikkelijke tijd in dat kamp. Ik ben daar mentaal en fysiek gemarteld. Ik had geen slaap. Ik mocht niet naar het toilet gaan. Ik werd vernederd. Het doel was dat ik mijn geloof in Falun Gong vaarwel zou zeggen, dat ik de communistische partij als 'God' zou zien.'

In het werkkamp werd Zaho dag en nacht gemonitord. 'We zaten er samen met andere gewetensgevangenen. Christenen vooral. Ik geloof niet dat er toen al veel Oeigoeieren in ons kamp zaten. Ik was mij er toen in ieder geval niet van bewust.'

Door haar verblijf in het werkkamp, twee jaar, vier maanden en tien dagen, is haar geloof in de leer van Falun Gong alleen maar sterker

geworden, vertelt Zaho. 'De Communistische Partij hoopte dat we door martelingen ons geloof zouden verlooehen, maar bij mij en veel andere gevangenen hebben ze juist het tegenovergestelde bereikt.'

Zaho is ook geslagen, vertelt ze, met elektrische kabels. Ook werd ze vastgeketend aan de poot van een bed. 'Ik kon niet staan, ik kon niet slapen, het was een hel.' Daarnaast werd Zaho voor enkele dagen in een kleine isoleercel gesmeten en werd ze gedwongen lange tijd op een bankje te blijven zitten, met als gevolg dat haar benen enorm opzwellen.

Vlak na haar vrijlating besloot Zaho naar Thailand te vluchten. Via een vriend die bij de douane werkte kreeg ze een visum. Ze kon zonder gedoe China verlaten, omdat het

systeem haar nog niet als voormalige gevangene had geregistreerd. 'Er gaat altijd een tijdje overheen voordat het ene overheidsdepartement de gegevens over iemand doorgeeft aan andere overheidsdepartementen. Dit heeft mij gered, want ik stond nog niet in het systeem van de douane.' Aangekomen in Thailand klopte Zaho aan bij een kantoor van de Verenigde Naties. Uiteindelijk kreeg ze asiel aangeboden in Nederland.

Hoewel Zaho in ons land veilig is, wordt ze nog steeds door China in de gaten gehouden, vertelt ze. 'Sommige Falun Gong-beoefenaars krijgen vreemde telefoontjes. Hier zitten mensen van de inlichtingendienst achter.' Ook worden Falun Gong-sympathisanten, als ze demonstreren op de Dam in Amsterdam, dikwijls bespioneerd door agenten, denkt ze. 'Er zijn mensen die ons in de gaten houden als we flyeren.'

'Er is een groot verschil tussen mijn vaderland en het communistische regime', besluit Zaho. 'China is een prachtig land, maar het communisme is kwaadaardig. De Chinese beschaving is meer dan vijfduizend jaar oud, de Chinese Communistische Partij bestaat amper honderd jaar. Het communisme is een kwaadaardige ideologie. Het is een duivelse leer en moet verdwijnen van deze wereld', zegt ze vurig. ●

De Falun Gong heeft in de diaspora een sterke organisatie opgebouwd. Chinadeskundige Eric C. Hendriks noemt in dit verband *The Epoch Times*, een veel gelezen rechts online medium dat sympathiseert met Donald Trump, maar ook verbonden is met de Falun Gong-beweging.

Hendriks: 'Veel Chinezen in de diaspora - Falun Gong-aanhangers, maar ook kunstenaar Ai Weiwei - vinden links veel te slap tegenover het communistische gevaar. Vandaar hun sympathie voor rechtse politiek.'

In Nederland zijn het niet de linkse of rechtse partijen die het meest kritisch zijn over China,

maar D66. Tweede Kamerleden Jan Paternotte en Sjoerd Sjoerdsma pleitten sinds 2020 voor een parlementair onderzoek naar de lange arm van Beijing.

Sjoerdsma herhaalde zijn pleidooi voor een parlementair onderzoek onlangs nog. Aanleiding was de onthulling dat Chinezen het Cross Cultural Human Rights Centre (CCHRC) aan de Vrije Universiteit financierden, terwijl het CCHRC vraagtekens zette bij de veronderstelde onderdrukking van de Oeigoeieren in China. Vanwege zijn kritiek op de mensenrechtenschendingen in China staat Sjoerdsma op de Chinese sanctielijst. Hij komt het land niet meer in.

Twée jaar na racistische aanslag H stil zijn'

Op 19 februari was het precies twee jaar geleden dat een extreemrechtse terrorist verschrikkelijk huishield in twee Duitse shisha-lounges. Nabestaanden vechten tegen het wegebben van de herinnering aan een bloedige racistische aanslag.

● TAYFUN BALCIK

Ferhat Unvar, Mercedes Kierpacz, Sedat Gürbüz, Gökhan Gültekin, Hamza Kurtovi, Kaloyan Velkov, Vili Viorel Paun, Said Nesar Hashemi en Fatih Saracoglu. Hoogstwaarschijnlijk leest u deze namen van de terreurslachtoffers van de aanslag in de Duitse stad Hanau (2020) voor het eerst. In Duitsland is vorig jaar de herden-

kingscampagne Say Their Names gehouden. Kennelijk was het nodig om een expliciete namencampagne te voeren voor negen Duitsers met een migratieachtergrond, die op 19 februari 2020 bij een racistische ter-

HERDENKING DOOR NABESTAANDE TER NAGEDACHTENIS AAN DE SLACHTOFFERS VAN HANAU, 20 AUGUSTUS 2020. OP DE VOORGROND SERPIL TEMIZ UNVAR, MET OP DE ACHTERGROND HET PORTRET VAN HAAR GEDODE ZON FERHAT UNVAR (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / LEONARD LENZ)

Hanau: 'We moeten stoppen met

terreuraanslag zijn vermoord.

Tobias Rathjen was de (schizofrene) Duitse terrorist zonder migratieachtergrond. Hij vermoordde, nadat hij zijn racistische missie had voltooid, zijn moeder en beroofde vervolgens zichzelf van het leven. Daarmee is de aanslag in Hanau één van de bloedigste in de recente Duitse geschiedenis.

Toch heeft deze terreuraanslag minder impact op Europa dan andere aanslagen, zoals die in Parijs (2015), Brussel (2016) of Wenen (2020). Ook de slachtoffers lijken minder belangrijk. Wat ligt hieraan ten grondslag?

'Het klopt dat andere terreuraanslagen, bijvoorbeeld die tegen de redactie van *Charlie Hebdo*, veel meer aandacht hebben gekregen', constateert Serpil Temiz Unvar (foto), een Duits-Koerdische moeder die haar zoon Ferhat Unvar verloor tijdens de aanslag. 'Toen staken allemaal belangrijke mensen in de wereld Frankrijk een hart onder de riem. Dat komt omdat die aanslag werd gezien als een aanslag van migranten op Europeanen.'

Toch vindt Unvar dat Hanau ook een kantelmoment was in Duitsland. Deze terreuraanslag is 'meer dan andere racistische terreuraanslagen in Europa' opgepikt door de media, meent ze. 'Het volk van Hanau, de families in Hanau, zij hebben krachtig strijd gevoerd. Ze hebben daarom ook iets bereikt wat nog nooit eerder in Duitsland is vertoond. De aandacht van de media ging na Hanau namelijk niet voornamelijk uit naar de moordenaar. Integendeel zelfs. De aandacht richtte zich juist op de vermoorde jongeren: hun namen en gezichten stonden centraal. Ook is het een goede zaak dat het racistische motief gelijk expliciet werd benoemd. Bondspresident Frank-Walter Steinmeier zei in een toespraak dat dit een extreemrechtse, racistische aanslag was. Het is ons

'Charlie Hebdo kreeg meer aandacht, omdat die aanslag werd gezien als een aanslag van migranten op Europeanen'

gelukt om het narratief te veranderen. Aandacht te vragen voor racisme. En voor de slachtoffers van dit racisme.'

In navolging van de *Say Their Names*-campagne heeft Serpil Temiz Unvar voor haar zoon het Facebook-initiatief Bildungsinitiative Ferhat Unvar opgezet, zodat Ferhat niet wordt vergeten. Daarnaast is er het Initiative 19. Februar Hanau. 'Herinner Hanau' is de gezamenlijke schreeuw om aandacht in Duitsland. Nabestaanden draaien deze dagen, twee jaar na de terreuraanslag, overuren. Het duurde ook even voordat we Serpil Unvar via Facebook te pakken hebben kunnen krijgen.

'Het is onmiskenbaar dat er aandacht is voor Hanau', zegt onderzoeker Fatih Bahadır Kaya, 'zoals er ook veel aandacht was in de eerste zes maanden na de aanslag in 2020. Maar nu is de aandacht weer weggeëbd.'

Kaya werkt bij de Duits-Turkse Unie voor Religieuze Zaken (DITIB), die gelieerd is aan het Turkse overheidsorgaan Diyanet. Hij zet zich in voor de Turks-Duitse islamitische gemeenschap. De onderzoeker heeft een zogenoemde discoursanalyse gedaan naar hoe de aanslag in Duitse media en door de overheid werd geframed. Hier-

over heeft DITIB ook een rapport uitgebracht.

'Er waren hoofdzakelijk twee dynamieken in de Duitse maatschappij te bemerken', legt hij uit. 'Aan de ene kant was er het antiracistische geluid te beluisteren. Dat dit een racistische aanslag was en dat dit niet nooit meer mag gebeuren.' Maar aan de andere kant, zegt hij, werd de aanslag ook verheerlijkt door anonieme accounts op sociale media.

'Uit onze analyse bleek daarnaast dat in de Duitse media, en ook door Duitse overheid, het overduidelijke anti-islamitische karakter van het geweld helemaal niet werd benoemd. Er werd wel over racisme gesproken. Maar dat het ook een daad tegen moslims was, dat werd niet benoemd. Wij waren eigenlijk de eersten die dat wel deden. Ook omdat er in de brief, die door de dader werd achtergelaten, expliciet over Turken, moslims en de islam werd gesproken. We werden gezien als een bedreiging voor Duitsland, vanuit een islamofobe mentaliteit.'

Duitslanddeskundige, cultuurhistoricus en journalist Merlijn Schoonenboom is het eens met de constatering dat er minder aandacht voor Hanau is geweest dan voor andere aanslagen in Duits-

land, zoals bijvoorbeeld die op CDU-politicus Walter Lübcke en de antisemitische aanslag in Halle. 'Het is echter een complex verhaal waarom dat zo is', zegt hij.

Volgens hem zijn er drie mogelijke redenen: de coronapandemie, angst voor de terugkeer van rechts-extremisme en dat Hanau voor veel Duitsers kennelijk toch een 'vreemde gebeurtenis' is gebleken. De coronapandemie is helder. De terreuraanslag in Hanau vond midden februari 2020 plaats, een week later barstte de pandemie los. De andere twee redenen behoeven meer uitleg.

'Hanau was de meest bloedige aanslag, na een reeks van aanslagen in Duitsland', aldus Schoonenboom. 'In juni 2019 was Lübcke vermoord, in oktober dat jaar werd de aanslag op de synagoge in Halle gepleegd. Sinds de vluchtelingen-crisis van 2015 en de opkomst van Alternative für Deutschland was de polarisatie in de Duitse samenleving heel sterk - en was de angst voor een toename van rechtsextremistisch geweld groot.'

Volgens Schoonenboom heeft die angst alles te maken met het duistere naziverleden van Duitsland, en de vrees in de maatschappij dat extreemrechts weer opduikt. 'Dat is de grootste angst. Met die reeks aanslagen van twee jaar terug was de reactie dan ook: 'O mijn god, ze zijn weer terug'. De berichtgeving ging na de eerste reportages over Hanau al snel over het groeiende gevaar van extreemrechts. De angst voor escalatie en polarisatie stond voorop, de slachtoffers uit Hanau speelden een rol als bewijs hiervoor, maar waren zelf veel minder zichtbaar.'

Schoonenboom vertelt dat na 1990, toen West- en Oost-Duitsland werden herenigd, er veel aanslagen tegen vluchtelingen en migranten plaatsvonden. 'Toen ontstonden ook voor het eerst

tegedemonstraties. Mensen hielden elkaars handen vast, met de boodschap: 'We laten zien dat er ook een ander Duitsland bestaat, een goed Duitsland. De herdenking van de Tweede Wereldoorlog kwam toen ook echt op gang, die was er eerst helemaal niet in die mate.' Maar- en dat brengt Schoonenboom bij zijn derde punt- het idee dat Duitsland zich multicultureel en goed waant, dat is volgens hem toch ook heel erg 'theoretisch'.

'In de praktijk is Duitsland multicultureel gezien vooral nog erg onervaren. Je hebt in Duitsland eigenlijk geen prominente politici als Ahmed Aboutaleb, of prominente nieuwslezers met een migratieachtergrond. In debatten over 'normale onderwerpen', zoals economie en volkshuisvesting, zien we heel weinig mensen met een migratieachtergrond. Het komt nu pas eigenlijk een beetje op. Pas sinds kort heeft de Duitse regering het land als een immigratieland bestempeld, al is Duitsland dat in de praktijk natuurlijk al veel langer: twintig procent van de bevolking heeft een migratieachtergrond.'

De multiculturele samenleving is volgens Schoonenboom voor veel autochtone Duitsers nog steeds vooral iets vreemd gebleven. 'Ze kennen het niet echt.'

Op dit punt is Serpil Temiz Unvar ook kritisch op de migrantengemeenschappen van Duitsland. 'We hebben racisme en uitsluiting veel te lang als normaal beschouwd. Al die discriminatie hebben we gelaten over ons heen laten gaan. Dat is nog steeds een beetje zo. We moeten stoppen met stil zijn en ons geluid laten horen wanneer ons onrecht wordt aangedaan, voor onze eigen toekomst en die van onze kinderen. Alleen al in Duitsland wonen miljoenen mensen met een migratieachtergrond. Als zelfs maar een deel van deze mensenmassa bij elkaar komt, dan is er niks dat ons in de weg kan staan. Maar dit moet niet alleen in Duitsland gebeuren, in heel Europa moet samengewerkt worden. Het is tijd om eindelijk in gelijkheid te leven.' ●

'Door media en overheid werd het overduidelijke anti islamitische karakter van het geweld helemaal niet benoemd'

Het viel op dat de Nederlandse media bij Hanau net zoals bij de racistische NSU moorden van 2000-2006 in Duitsland spraken over aanslagen tegen 'buitenlanders'. Daarmee gaanz mee in het buitenlander frame van de aanslagpleger.

Schoonenboom: 'Pff, ja, dat is echt cruciaal. Als je het als een kwestie van *Ausländer* - buitenlanders - beschrijft, dan krijg je al snel het gevoel dat dit niks met ons te maken heeft.'

Unvar: 'Uit zulke terminologie blijkt duidelijk mensen met een migratieachtergrond tot 'de ander' worden gemaakt. Dit is niet nieuw. Dit gebeurt constant. Wij zijn altijd 'de ander' en 'vreemdeling' geweest. We worden helaas nog steeds niet als Duitsers gezien.'

Is dit geen onbewuste vorm van racisme?

Schoonenboom: 'De mainstream van Duitsland kan je niet racistisch noemen. Ik ben het begrip '*Ausländer*' in de grote Duitse media over Hanau ook echt niet tegen gekomen. Dat is een veel te beladen begrip, juist omdat het door rechtsextremisten wordt gebruikt. Maar dat neemt niet weg dat de slachtoffers van Hanau ver van de meeste Duitsers afstaan. Dat zorgt helaas voor een minder zichtbare aanwezigheid van hen in de media.'

Kaya: 'Ik zie wel een duidelijke link met racisme en islamofobie in de Duitse maatschappij. De aanslag in Hanau ligt in het verlengde van de anti-islamitische Pegida-beweging, en de racistische partij Alternative für Deutschland. Ook vinden er geregeld aanslagen plaats tegen moskeeën. En bij die aanslagen valt op dat de terreuraanslag in Hanau expliciet als motief wordt genoemd. Zo van: 'We hebben jullie de kracht van Duitsland in Hanau laten zien.' DITB volgt deze zaken op de voet.'

Doet de Duitse overheid voldoende om deze aanslagen en haat tegen te gaan?

Kaya: 'De federale regering heeft een commissie in het leven geroepen om anti-moslingevoelens tegen te gaan. Ook heeft de nieuwe regeringscoalitie (van de sociaal-democratische SPD, de Grünen en de liberale FDP, red.) de intentie uitgesproken om hier wat tegen te doen. Toch blijft het moeilijk om effectief op te treden tegen anonieme dreigbrieven en tegen online accounts. Wij lichten in ieder geval altijd de politie in.'

Schoonenboom: 'Het verbaast mij niet dat na Hanau het geweld tegen moskeeën is toegenomen. In Duitsland is een veel grotere rechtsextremistische subcultuur. Die staat echter wel los van het Duitse midden, dat enorm

aanwezig is in het publieke domein. Ik woon in Kreuzberg in Berlijn. Het valt mij op dat affiches met de tekst 'Herinner Hanau' vooral worden opgehangen door mensen uit de Turkse gemeenschap. In de mainstream Duitse maatschappij leeft Hanau minder. Een sfeer van wij-zij, dat geeft wel te denken.'

Unvar: 'Gelukkig zie ik ook progressie bij de Duitse overheid. Bij de NSU-terreuraanslagen kwam er pas na vijf jaar een federaal onderzoekscommissie, voor Hanau is dit al na een jaar gebeurd. Ook vanuit maatschappelijke organisaties is er grote steun voor ons. We hebben nooit het gevoel gehad dat we alleen deze strijd hebben gevoerd. Wel moeten we waakzaam zijn. De aanslagpleger kondigde zijn daad online aan. Maar hij werd niet voortijdig in de kraag gevat. Ook had de politie in een eerder stadium zijn wapenvergunning niet ingetrokken, terwijl ze bekend was met zijn rechtsextremistische ideeën. Belangrijk is dat we Hanau niet vergeten. In 2015 plaatste mijn zoon een post op Facebook, die mij - zolang ik leef - zal bijblijven: 'Wij gaan alleen dood als we vergeten worden.' Dát is de kern. Zolang wij onze kinderen niet vergeten, zullen ze blijven voortleven.'

ergosana

Medisch Adviesbureau

Drs. İsmail Sevinç

Medisch adviseur/verzekeringsarts

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl - 0624706882

**Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs**

**Medische Keuring
Levensverzekering**

**Verzuim &
Re-integratie**

**Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven**

RIJBEWIJSKEURING OOK OP ZATERDAG

Interview.

‘Een vluchteling kán de moed nooit

● CASPAR VAN DE POEL

opgeven, dus kan ik dat ook niet'

Rikko Voorberg, theoloog en oprichter van stichting We Gaan Ze Halen, kon het niet langer aanzien: de staat die laks omgaat met vluchtelingen, mensen die op de rand van wanhoop verkeren. Daarom besloot hij in actie te komen. 'We willen zorgen dat Nederland zich aan zijn beloftes houdt.'

Officieel hebben we stichting We Gaan Ze Halen opgericht zodat we de staat voor de rechter konden dagen', lacht theoloog en oprichter Rikko Voorberg tijdens een videocall. Dat was in 2016. Sindsdien heeft zijn burgerinitiatief vaker in de nationale spotlights gestaan. In 2018 bijvoorbeeld, toen We Gaan Ze Halen met vijftig auto's naar Griekenland reed om vluchtelingen op te halen. Of in 2020, toen ze met een vliegtuig hetzelfde probeerden.

Het lukte We Gaan Ze Halen niet om daadwerkelijk vluchtelingen mee terug te nemen. Niet per auto, niet per vliegtuig. Het waren deels oprechte pogingen om mensen uit de wanhoop te redden, maar ook deels, geeft hij toe, een schreeuw om aandacht. 'Tijdens de crowdfunding vertelden we: de kans dat het daadwerkelijk lukt is nul tot nihil. Toch wilden we eraan beginnen, omdat het voor verandering kan zorgen.'

Het onderwerp op de publieke agenda zetten om zo de overheid tot actie te dwingen, dat was het eigenlijke doel. 'Iemand moest die beweging een andere kant opduwen, zodat we misschien méér zijn

'Geen reisdocumenten was het probleem, wij hebben een weg gevonden om die te regelen'

dan alleen hekkenbouwende, gewelddadige, uithalende anti-vluchtelingenmensen.'

Méer vluchtelingen naar Nederland, het is geen dogma. Voorberg wil simpelweg dat de staat zich aan zijn beloften houdt. Want Nederland beloofde in 2017 om negenduizend vluchtelingen op te nemen, maar deed dit alsmáar niet. Voorberg, secretaris Johannes van den Akker en penningmeester Suzan Doodeman waren het stilzitten zat: ze vormden stichting We Gaan Ze Halen, klaagden de overheid aan en organiseerden twee tochten naar Griekenland.

En nu, nadat een andere activist

van de NGO Team Humanity om hulp vroeg, gaat We Gaan Ze Halen proberen Afghanen naar Nederland te halen vanwege de machts-overname van de Taliban in augustus vorig jaar. Het ging eerst om zeven mensen, waar nu de papierwinkel voor in orde wordt gebracht. Inmiddels wordt er geld ingezameld voor reisdocumenten zodat een groep van twintig mensen uitzicht op evacuatie heeft, vertelt Voorberg enthousiast.

Waarom zijn jullie juist bezig met Afghanen?

'Volgens Buitenlandse Zaken is de evacuatie gestokt vanwege gebrek

aan reisdocumenten, dat schrijven ze overal. Een vriend van ons heeft een legale manier gevonden om via contacten een paspoortaanvraag te realiseren. Vluchtelingen kunnen in Afghanistan zelf geen reisdocumenten aanvragen, dan moeten ze zich gaan melden bij een officiële instantie en dat is onveilig. Maar er zijn meer plekken waar officiële paspoorten worden gecreëerd, en dan is het gewoon een kwestie van een aanvraagformulier en een betaling.'

Griekenland was deels een publiciteitsstunt. Dan denk ik: dat kan ook nu weer het geval zijn.

'Een stunt zou ik het niet willen noemen, maar publiciteit was aanvankelijk nodig omdat Nederland eerst niet wilde evacueren, of niet leek te willen. Nu wil Nederland dat wel, dat staat in ieder geval in alle communicatie-uitingen. Dus dat neem ik van ze aan. Ik kan er van alles achter verzinnen, maar dat hoeft niet. Je kunt ook gewoon mensen op hun woord geloven. Geen reisdocumenten was het probleem, wij hebben een weg gevonden om die te regelen. Dat doen we dan.'

En het is 700 euro voor al die papieren, per persoon?

'Wij schrokken er niet van. We hebben hele gekke bedragen gehoord

van valse documenten in Italië en Griekenland. Dus wij waren dankbaar dat we het op een legale manier kunnen doen voor dit bedrag. De paspoorten zijn ondertussen in Afghanistan bij de juiste mensen aangekomen.'

Daarmee zijn ze nog niet in Nederland of Europa.

'We kunnen niet alles maar we kunnen wél gewoon ergens beginnen. Als kleine organisatie ben je minder kwetsbaar dan een grote organisatie, met besturen en achterbannen. Wij kunnen op een gegeven moment zeggen: *we failed*. Het is mislukt. Maar hoe groter de organisatie, hoe afhankelijker je bent van de publieke opinie. Wij zeggen gewoon: volgens ons past dit bij wat er moet gebeuren, laten we het risico nemen. We zijn allemaal zelfstandig ondernemer, dus als iedereen je achterlijk vindt dan, nou ja, dan is het op een gegeven moment misschien klaar. En dan ga je verder met ondernemen.'

Dat klinkt wel makkelijk. Je kan roepen 'We gaan dit proberen' en als het niet lukt zitten er nauwelijks gevolgen aan verbonden.

'We kunnen dit nu doen, we kunnen in 24 uur 24.000 euro crowdfundingen omdat mensen vertrouwen dat we zorgvuldig zijn. Samen met Johannes van den Akker en Suzan Doodeman lopen we alles echt tot in den treure door. Als je dat vertrouwen één keer beschadigt, dan is het voorbij. Dat is het laatste wat we zouden willen. Die paspoorten zijn iets wat mensen nodig hebben, dat zegt Buitenlandse Zaken ook steeds. We hebben hier een weg die eerder bewandeld is en gewerkt heeft. Dat is één, en twee: wij kunnen snel handelen.'

Ben je bekend met 'white saviorism', het fenomeen waarbij welgestelde, witte mensen de Ander 'wel even gaan helpen'?
'Ja. Ik ken het probleem.'

In hoeverre vind je dat zinnige kritiek op We Gaan Ze Halen?

'Er heeft wel eens een verdwaalde stem ons van *white saviorism* beticht, maar het gebeurt weinig. Ik denk dat dat zo komt omdat we voortdu-

VOORBERGS MEDEBESTUURSLEDEN VAN WE GAAN ZE HALEN IN HET VLIETUIG NAAR GRIEKENLAND, OKTOBER 2020
(YOUTUBE / WE GAAN ZE HALEN)

'Gaan wij mensen redden? Nee, we willen zorgen dat Nederland zich aan zijn beloftes houdt'

rend in contact zijn met de mensen over wie het gaat. We checken altijd bij vluchtelingen: 'Hebben jullie dit nodig? Werkt dit?' We verzetten ons ook tegen vormen van *white saviorism*, waarbij noodhulp bijvoorbeeld de oplossing zou zijn. De mensen zelf vragen niet om noodhulp, maar juist om veiligheid, een toekomst en papieren.'

Dus door te luisteren naar de mensen in vluchtelingenkampen, ontloopt je *white saviorism*?

'Je kan in ieder geval zeggen dat het serieus nemen van de vraag van de mensen zelf belangrijk is. Uiteindelijk richten onze acties van We Gaan Ze Halen zich direct op onze regering. Gaan wij mensen redden? Nee, we willen zorgen dat Nederland zich aan zijn beloftes houdt. Ik heb de afgelopen jaren een quote in mijn achterhoofd van de Australische *indigenous* activiste Lilla Watson. Zij schrijft: 'Als je hier kwam om te helpen, *don't bother*. Als je hier kwam omdat je weet dat jouw vrijheid onlosmakelijk verbonden is

aan de mijne, laten we dan samenwerken.'

Zetten jullie jezelf niet een beetje als witte redder neer in jullie YouTube video over jullie vliegtuig actie, door er zelf de hoofdpersoon in te zijn?

'Dat zou een reflectie kunnen zijn op de video, dat weet ik niet zo goed. We Gaan Ze Halen gaat over Nederlanders die doen waarvan ze vinden dat de regering het moet doen. Dus daar zit het interne gesprek. De spanning is zeker bij deze acties: over wie moet dit gaan? Het zou een verhaal moeten zijn over mensen die allemaal vastzitten en daar weg moeten. Maar het interne gesprek in Brussel, Nederland en de regering gaat niet over individuen die verplaatst gaan worden, het gaat altijd over: 'Wij hebben toegezegd onze bijdrage te leveren, maar we doen het niet.' Daar komen Nederlanders tegen in verzet. Ik vind het grootste ongemak misschien wel onze naam: *We Gaan Ze Halen*.'

Dat ontlokt de reactie wel een beetje: 'We gaan even die mensen helpen, wij weten wat goed voor ze is.'

'Er zit een anonimiteit in beide partijen: *we* gaan ze halen. Het woord 'we' hebben we altijd naar 'Nederland' toe geframed. Nederland heeft gezegd: 'we gaan ze halen'. Dat was de belofte. Daar refereert het naar, dat proberen we ook in alle communicatie te verwerken. Maar als de regering zich niet aan die belofte houdt, dan moeten wij maar een start maken, wij zijn óók Nederland.'

Jij bent gereformeerd, toch?

'Christelijk, zou ik zeggen.'

Speelt jouw geloof mee in jouw inzet voor We Gaan Ze Halen?

'Ik denk dat meespeelt dat ik ben opgevoed en opgegroeid in een hele religieuze context. Tijdens mijn studie Theologie had ik het gevoel dat het een heleboel woorden waren die niet verder kwamen dan de muren van de kerk. Ik vroeg mij af: 'Als het christelijke verhaal goed nieuws voor de hele wereld is, niet alleen voor mensen die dezelfde woorden spreken of in dezelfde cultuur leven, wát is dan goed nieuws aan dit verhaal?' Dat ben ik gaan onderzoeken, en dat doe je het beste door op plekken te komen waar goed nieuws nodig is, waar de pijn zit. Je komt dan terecht tussen activisten, idealisten en theatermakers. Mensen die de moed hebben en de overtuiging dat er in het donkerste van onze samenleving iets te doen is, iets te vinden is dat waarde heeft.'

Wat drijft jou verder om hiermee door te gaan? Je verkeert regelmatig in onzekerheid en je moet telkens verantwoording afleggen aan donateurs.

'Omdat het maar een fractie van de onzekerheid is waar vluchtelingen mee zitten. Zij betalen duizenden euro's aan mensen van wie ze weten dat het slechte mensen zijn, mensensmokkelaars. In de hoop dat ze weer een stapje verder komen. Die moeten echt veel gekkere dingen doen om te overleven. Zij kunnen de moed niet opgeven, dus daarom kan ik dat ook niet.' ●

**THOMAS
VON DER DUNK**

Publicist.
Cultuurhistoricus.

Leidt intolerantie tot intolerantie?

Vorig maand stonden in *de Kanttekening* twee stukken tegenover elkaar, waarvan het tweede een reactie op het eerste vormde. Ik denk dat beide enig weerwoord verdienen.

Gert Jan Geling hekelde in zijn stuk 'Conservatieve islam-apologie verpakt als wetenschap' een onderzoek van Nijmeegse sociologen waarin intolerantie onder orthodoxe moslims - onder meer inzake homoseksualiteit - in zekere mate een reactie op westerse intolerantie jegens moslims wordt genoemd. Is het niet eerder andersom: dat moslims juist vanwege zulke al bestaande conservatieve opvattingen op afwijzing stuiten? Als je voor 'moslims' 'SGP-ers' invulde, zou iedereen een dergelijke redenering - die volgens hem orthodoxe onverdraagzaamheid vergoelikt - als curieus beschouwen.

Maar anders dan Geling zou ik een soortgelijke verklaring voor intolerante opvattingen in SGP-kring helemaal niet zo curieus vinden. En mocht dan na onderzoek blijken dat hier eveneens sprake is van een toenemende verharding, dan zou ik dat als deel van de verklaring ook best plausibel vinden. Wat niet betekent dat dit strikt onvermijdelijk is - het is geen wet van Meden en Perzen.

Sla de geschiedenis van de calvinistische orthodoxie, en de kerkelijke scheurmakerij waarin die vanaf

Dat moslims vandaag door de meerderheid in de eerste plaats als moslims worden gedefinieerd, heeft de zelfidentificatie met de islam onder een deel van hen vast versterkt

de negentiende eeuw resulteerde, er maar op na. Dan moet je constateren dat deze mede in hoge mate een psychologisch verklaarbare reactie vormde op de ook in de kerk binnendringende moderniteit, die als bedreiging werd ervaren.

Zoiets leidt ertoe dat men nadrukkelijker bepaalde dogma's gaat formuleren omdat het voorheen vanzelfsprekende niet langer vanzelfsprekend blijkt te zijn. En wie vervolgens op grond daarvan wordt, vertoont sneller de neiging zich nog meer in eigen kring op te sluiten en het eigene te koesteren. Twijfel aan die eigen waarheden wordt dan door de eigen groep sneller als een soort verraad gezien.

Turkse en Marokkaanse gastarbeiders werden in de jaren zestig niet in de eerste plaats als moslims gedefinieerd, (de nazaten van) Turkse en Marokkaanse immigranten vandaag door de (post)christe-

lijke autochtone meerderheid juist wél, met 9/11 misschien als cruciaal omslagpunt. Dat heeft de zelfidentificatie met de islam onder een deel van hen - maar zeker niet bij allen! - vast versterkt.

In dat opzicht bestaat er een parallel met het Europese antisemitisme. Een deel van de geëmancipeerde seculiere joden heeft, toen die eigen secularisatie onvoldoende tot acceptatie leidde, nadien weer het joods-zijn en het orthodoxe geloof omarmd. Zeker toen zij door de nazi's expliciet het stempel 'jood' opgedrukt kregen, gingen tallozen ook zichzelf weer zo zien. Zoals dat zo fraai in het Duits heet: *jetzt erst recht*.

Dit doet allemaal niets af aan het feit dat religieuze opvattingen van orthodoxe moslims, net als bij dergelijke christenen, inderdaad zeer problematisch kunnen zijn en zeker niet mijn persoonlijke sympathie hebben. Los van de door

Geling vermoede verborgen agenda van de Nijmeegse onderzoekers, zijn het verklaren en het goedkeuren van bepaalde opvattingen echter twee verschillende dingen.

Tegen Gelings artikel keerde zich vervolgens Hoessein Bahara in zijn stuk 'Absurd om de islam de schuld te geven van homo-intolerantie'. Vooral Gelings vergelijking met de SGP vindt hij absurd, want 'de SGP streeft naar een samenleving op Bijbelse grondslag. De islamitische gemeenschap in Nederland streeft niet naar een samenleving op islamitische gronden. Dat is ook niet realistisch als je maar 5 procent van de bevolking uitmaakt', aldus Bahara. Moslims zien de Nederlandse wet, zo vervolgt hij, als 'een maatschappelijk contract' waaraan zij zich moeten houden.

Maar ook *zijn* vergelijking met de SGP snijdt geen hout. Dat haar aanhang kleiner is dan het aantal moslims, staat het streven van deze partij naar een calvinistische theocratie namelijk geenszins in de weg. Dat zij daarmee godzijdank kansloos is, is een tweede. 'Realisme' is dus niet per definitie leidend bij de formuleren van doeleinden, als het om fundamentalisten gaat. En het valt niet te ontkennen dat er regelmatig moslimpredikers vanuit de Arabische wereld naar Europa overkomen die aan dat 'maatschappelijk contract' van ons geen boodschap hebben, en dan niet altijd direct de moskee worden uitgezet. •

De Swarte Bladzijden.

MARLOU SCHROVER

Marlou Schrover: 'Als groepen meer integreren, neemt de tegendruk ook toe'

● GIJS DE SWARTE

Discriminatie: als thema is het meer in de media dan ooit. Hoe gaan we met dit fenomeen om? Gaat het de goede of de slechte kant op? Tijd om de tijdgeest te toetsen. Gijs de Swarte spreekt ervaringsdeskundigen en topwetenschappers over de stand van zaken en persoonlijke pijnpunten. Marlou Schrover (1959) is hoogleraar Economische en Sociale Geschiedenis aan de Universiteit Leiden, met migratiegeschiedenis als bijzonder aandachtsveld. Centrale thema's binnen haar werk zijn etniciteit, klasse en gender.

Discriminatie is een groot thema de laatste tijd. Volgens u spelen de media daarbij een grote rol.

'Ja, er zijn meerdere oorzaken natuurlijk. Het lijkt misschien simpel, maar de rol van de media moet niet worden onderschat. Waar het op neerkomt, is dat iedereen expert of journalist is tegenwoordig. De man in de straat geeft ondertussen altijd en overal zijn vrij willekeurige mening, ook op het NOS Journaal. En is die mening smeugig genoeg, dan krijgt hij evenveel tijd als een minister of een lid van de Veiligheidsraad. Groeperingen met vergelijkbare meningen voelen zich gesteund in hun behoefte daar uiting aan te geven - want blijkbaar staan ze dus niet alleen. Zo volgt mediastorm op mediastorm.'

Je zou kunnen zeggen: hoe meer aandacht voor de problematiek,

'Wilders en Baudet benoemen andere problemen die iedereen voelt, plakken er het gevaar van 'de ander' aan en vergroten daarmee hun draagvlak'

hoe meer vreugd.

'Ja, natuurlijk. Het bewustzijn neemt toe en dat is goed. Maar het is ook belangrijk te zien dat discriminatie-gerelateerde incidenten steeds weer als nieuws gebracht worden. De moord op Kerwin Duinmeijer, die in de jaren tachtig werd neergestoken in Amsterdam op grond van racistische motieven, staat niet op zichzelf. Het is niet iets van een paar jongens die te veel gedronken hebben. Het is van alle tijden. Door dat buiten beschouwing te laten ga je voorbij aan de historisch racistische component van onze samenleving.'

Ziet u afgezien van de media ook nog andere oorzaken voor het opleven van de discriminatie discussie?

'Jazeker, de afbraak van de sociale regelingen speelt ook een rol. Als mensen geen woning voor hun kinderen kunnen vinden omdat

sociale woningbouw geen prioriteit heeft, dan kijken ze voor je het weet naar migranten. Daarnaast is er sterk bezuinigd op de zorg; daarbij gaat hetzelfde principe op. We hebben wachtlijsten van een jaar voor mensen die acuut hulp behoeven. Mensen slepen met hun kinderen van hot naar her, kunnen nergens terecht en kijken dan al gauw naar 'de ander'.

Daarnaast zijn er politici die de angst voor het vreemde exploiteren.

'De ene groep bang maken voor de ander en daar dan 'de oplossing' voor bieden, het is helaas een beproefde politieke formule. Wat je daarbij ook altijd ziet is het zogeheten *issue-linking*. Stemmers willen geen klassieke racistische praatjes horen. Dus trekken politici als Geert Wilders en Thierry Baudet het probleem breder en creëren ze het beeld van een hele samenle-

ving die niet meer deugt. Ze benoemen steeds weer andere problemen die iedereen wel voelt, plakken er het gevaar van 'de ander' aan vast en vergroten daarmee hun draagvlak.'

De tegenstellingen worden in ieder geval op de spits gedreven. Is discriminatie ook werkelijk een groter probleem geworden de afgelopen jaren?

'In dat verband is de immigratieparadox een mooi gegeven. Als bepaalde groepen zich emanciperen en dus eigenlijk meer gaan integreren, neemt de tegendruk ook toe. Er is ondertussen een generatie Marokkaanse en Turkse Nederlanders die zegt: 'Ik ben hier geboren en mijn ouders ook. Ik spreek perfect Nederlands. Ik heb hier gestudeerd. Waarom word ik aangehouden? Waarom krijg ik die baan niet? Waar is mijn plek in deze samenleving?' Ik zie wel dat dat gaande is.'

Stemt dat u positief over de toekomst, of juist niet?

'Mijn studenten vormen helaas nog wel een behoorlijke kaaskoppenbrigade. Maar als ik een jaar of tien geleden bij hen aankwam met een term als 'institutioneel racisme', dan keken ze me glazig aan. Nu is dat wel anders. Dat etnisch profileren de samenleving schaadt, dat diversiteit goed is voor organisaties en de wereld beter maakt, dat begint onder hen wel gemeengoed te worden. Dus ja, ik denk wel dat het de goede kant op gaat.' ●

‘Na de oorlog in Jemen wil ik terug

BEELD: WAHID HASAN

Elke maand gaat *de Kanttekening* in gesprek met vluchtelingen en statushouders in Nederland. Hoe zijn ze hier gekomen? En hoe hebben zij hun nieuwe leven in Nederland opgebouwd? Deze maand: de Jemenitische Wahid Hasan (32). Vanuit Maleisië reisde hij naar Nederland en vroeg hier asiel aan. Hij droomt ervan zijn studie als bouwkundig ingenieur voort te zetten om bij te dragen aan de wederopbouw van Jemen.

keren naar mijn geboorteland'

Voordat hij naar Nederland kwam, woonde Hasan tien jaar in Maleisië, waar hij bouwkunde studeerde. Na het behalen van zijn masterdiploma besloot hij om daar te blijven en ging op zoek naar een baan.

'Ik heb gesolliciteerd naar verschillende functies. Ik ambieerde een ambtenaarsfunctie, of een mooie functie bij een groot internationaal bedrijf. Maar die topfuncties gingen in veel gevallen alleen naar Maleisiërs. Daar wordt erg op gelet. Alleen de lokale mensen krijgen de bestbetaalde banen, zo is mijn ervaring', vertelt hij.

'Veel nieuwkomers, maar ook minderheidsgroepen zoals Indiërs en Indonesiërs, komen daar moeilijk aan een goed betaalde baan. Dus toen besloot ik maar om mijn eigen onderneming te starten in de toerismebranche. Ik organiseerde reizen en rondleidingen naar de toeristische trekpleisters in Maleisië. Dat ging lange tijd goed, maar toen gooide de pandemie roet in het eten en kon ik niet meer rondkomen.'

In 2019 keerde hij terug naar Jemen om zijn familie te bezoeken. Hij zag hoe de burgeroorlog, die nog altijd aan de gang is, zijn vaderland had verwoest. Mensen leven in armoede, er was slechte toegang tot elektriciteit en de mensen die wel werk hadden werden vaak niet uitbetaald. 'Het was een compleet ander land vergeleken met hoe ik het achterliet. Gelukkig gaat het goed met mijn familie. Mijn ouders en oudere broer wonen daar nog steeds en hebben werk en inkomen. Ik bel ze iedere dag om te vragen hoe het met ze gaat', vertelt Hasan.

'Als je lang in een land hebt gewoond dat niet in een oorlog is verwickeld, een land waar het openbaar vervoer gewoon nog rijdt, en mensen in welvaart leven, dan geniet je een groot privilege. Dat beseffen veel mensen niet. Zo voelde het voor mij toen ik terugkeerde naar Jemen', gaat hij verder. 'Na mijn bezoek aan Jemen keerde ik terug naar Maleisië, maar daar kon ik vanwege de strenge lockdown niet meer werken. Ik moest een nieuw plan bedenken, en besloot om samen met vrienden naar Europa te reizen. We gingen naar Italië.'

'Ik wil alles wat hier goed gaat toepassen in Jemen, opdat de mensen het daar ook net zo goed kunnen hebben'

Hasan wilde verschillende landen in Europa bezoeken om mensen te ontmoeten en van verschillende culturen te leren. 'Ik heb nu redelijk veel Aziatische landen bezocht, maar Europa was voor mij nog onbekend terrein, dus besloot ik om rond te reizen.' Na een kort verblijf in Italië, reisde Hasan door naar Spanje en Duitsland.

'Daarna ging ik naar Nederland en ben ik niet meer weggegaan. Ik ontdekte hoe goed mensen het hier hebben vanwege de systemen die zijn opgezet om dit land te besturen. Als ik bijvoorbeeld kijk naar het zorgsysteem, dat is voor de meeste mensen hier goed geregeld. Mensen kunnen hier gemakkelijk aan de zorg komen die zij nodig hebben', zegt hij. 'Ik leerde ook mensen kennen die naar Nederland zijn gevlucht en hier een succesvol bestaan voor zichzelf en hun gezin wisten op te bouwen. Daar raakte ik enorm van onder de indruk.'

Uiteindelijk nam Hasan de beslissing om in Nederland te blijven. In Ter Apel diende hij een asielaanvraag in. Op grond van zijn Jemenitische nationaliteit werd zijn asielaanvraag goedgekeurd. Na een verblijf van vijf maanden in het asielzoekerscentrum kreeg hij een woning toe-

gewezen in Amsterdam, waar hij nu nog steeds woont. Inmiddels woont hij bijna twee jaar in Nederland. Hij leerde er een Turks-Nederlandse vrouw kennen, die hij nu zijn grote liefde noemt.

'Ik ben ontzettend dankbaar dat ik in Nederland mag wonen. Ik wil er alles aan doen om een goed bestaan voor mijzelf en mijn geliefde op te bouwen, maar ook om bij te dragen aan de maatschappij.' Hasan heeft ambities om als bouwkundig ingenieur verder te studeren en promotieonderzoek te doen aan een Nederlandse universiteit. 'Daarvoor moet ik wel flink aan de bak, te beginnen met de Nederlandse taal. Het is wel een lastige taal om te leren, maar mijn vriendin helpt mij met oefenen.'

Hasan denkt ook aan het starten van een eigen onderneming in Nederland. 'Wel in de bouwsector, niet in de toerismebranche. Hier in Nederland zijn helaas niet zoveel mooie plekken als in Maleisië', lacht hij. Vooral nu het koud is mist hij het zonnige klimaat in Maleisië. De mensen die hij in Nederland leerde kennen, zorgen er echter voor dat hij zich hier desondanks thuis voelt.

'De mensen hier zijn ontzettend vriendelijk en behulpzaam. Ik merk dat men in Nederland bijna altijd bereid is om anderen te helpen. Wat ik wel moeilijk vind, is om echt bevriend te worden met Nederlanders. Vaak zijn zij toch wel wat terughoudend in het delen van persoonlijke verhalen, of dan willen ze mij niet helemaal in hun leven toelaten. De Nederlandse cultuur is ook heel individualistisch, dat ben ik niet gewend.'

Ondanks de cultuurverschillen denkt hij dat Nederlandse mentaliteit van hard werken en zijn eigen grote doorzettingsvermogen hem ver kunnen brengen in het leven. 'Ik ben nog altijd onder de indruk van de systemen waarmee dit land wordt bestuurd. Je ziet hier heel weinig corruptie, en in de landen waar ik heb gewoond was dat dagelijkse kost', zegt hij. 'Als de oorlog in Jemen voorbij is, en ik hier mijn doelen heb bereikt, dan wil ik terugkeren naar mijn geboorteland. Dan wil ik de systemen en alles wat hier goed gaat toepassen in Jemen, opdat de mensen het daar ook net zo goed kunnen hebben als de mensen hier.' ●

dK.Academie

voor **€29,95** p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform de Kanttekening.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek (Elementaire Deeltjes van Amsterdam University Press, waarover bijvoorbeeld Nederlands Dagblad recenseert: "beter dan Google en Wikipedia samen") ter waarde van €9,99 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van €12,50 per maand.
- Abonnement op de zaterdagkrant of het maandblad van de Kanttekening (naar keuze maandelijks te switchen) inclusief digitale toegang ter waarde van €12,95
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introductie per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in de Kanttekening uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts €29,95 per maand.

In samenwerking met:

